

ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

1878

[ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ]

ΒΙΒΛΙΟΣ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ Κ
ΛΑΥΡΙΩΤ
ΑΥΣΘΗ ΔΡΩ.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6. — ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8.

ΑΘΗΝΗΣΙ

Γραφείον τῆς Ἑστίας: Ὁδὸς Σταδίου, 6

1878

ἘΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἕκτος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι ρρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ρρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι.—Ἰσχυρῶς τῆς ἀποδομένης ἡμέρας ἑταίρου, 6.

27 Ἀυγούστου 1878

ΠΑΝΟΜ ΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ

Βαμβας

Ἡ ἐπομένη αὐτοβιογραφία τοῦ φειμνήστου Βάμβα δὲν εἶνε ἀποπεραιωμένη ἐν αὐτῇ ἀφηγείται τὰ περὶ αὐτοῦ ὁ Βάμβας μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῆς Ἀραμακλείου στρατιάς εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον. Σ. τ. Δ.

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ

«Πολλάκις μὲ παρακάλεσας, φίλε Ι. Βαλέτα, νὰ γράψω πρὸ σὲ τὰ τοῦ βίου μου, καὶ μέχρι τοῦδε ὄκνονα πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν, μηδὲν ἄξιον λόγου βλέπων ἐν αὐτῇ ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπιμένεις τοσοῦτον εἰς τὴν αἴτησιν, ἄξιον λόγου κρίνων παρὰ σεαυτῷ, καὶ εἴ τι μικρὸν ὑπάρχει ἐν ἐμοὶ, ὑπενδίδω τελευταῖον ὡς πατὴρ φιλόστοργος εἰς τέκνον ἀγαπητόν.

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ πρότερον μὲν, ὅτι ἐγεννήθην Χριστιανός· δεύτερον, ὅτι ἐκ γονέων πενήτων μὲν, πλουσίων ὅμως εἰς εὐσέβειαν καὶ ἀρετὴν, καὶ τρίτον ὅτι ἔλλην τὸ γένος, καίτοι ὑπὸ τυραννίαν βάρβαρον καὶ ἀντίχριστον ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐπόθουν τὴν προκοπὴν, καὶ ὁσάκις ἔβλεπον ἄνθρωπον πεπαιδευμένον, διεγείρετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου τιμὴ καὶ σέβας πρὸς αὐτόν, ὡς θεῖόν τι ἐν. Ὁ πατὴρ μου Ἰσιδωρος καὶ ἡ μήτηρ μου Σταματοῦ συνέτεινον πολὺ εἰς τὴν φιλομάθειαν διὰ τῶν φρονίμων καὶ ἀκαταπαύστων αὐτῶν συμβουλῶν.

Μέχρι τῆς ἡλικίας δεκαπέντε ἐτῶν ἐφοίτων εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῆς πατρίδος μου Χίου· συναισθανόμενος δὲ τὴν ὀλίγην εἰς τὰ μαθήματα ἐπίδοσίν μου, καὶ ἀκούων τὴν σχολὴν τῆς Σίφνου φημιζομένην, παρακάλουν τοὺς γονεῖς μου νὰ μὲ ἀποστείλωσιν ἐκεῖ, καὶ ἐναντιουμένους διὰ τε τὴν μικρὰν καὶ ἀπροστάτευτον ἐν ξένῳ τόπῳ ἡλικίαν μου, καὶ διὰ τὴν πενίαν, μάλιστα κατέπεισα αὐτοὺς δαήμενος μετὰ δακρύων νὰ μὲ ἐφοδιάσωσιν, ὅπως ἠδύναντο, καὶ νὰ ἐχωνται ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα. Ἐλθὼν οὕτως εἰς Σίφνον, διέμεινα ἐκεῖ μαθητῶν δύο ἔτη. Ἡ σχολὴ εἶχεν ἕνα μόνον διδάσκαλον, Μισαήλ τὸν Πάτριον, ὅστις ἐδίδασκε μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καθὼς πάντες σχεδὸν οἱ

1. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, ἐν ἔτει 1770· ἀπεθίωσεν ἐν Ἀθήναις, ἐν ἔτει 1855.

διδάσκαλοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Φιλολογία, Λογική, Φιλοσοφία, Στοιχεῖα Μαθηματικῆς, ταῦτα ἦσαν τότε ἐν ταῖς δημοσίαις σχολαῖς ἢ ὅλως ἀγνώριστα, ἢ σπανιώτατα. Ἐνταῦθα θρείλω νὰ ἀναφέρω μετ' ἐπαίνου τὴν φιλομάθειαν τῶν Σιφνίων καὶ τὴν πρὸς τοὺς ξένους μαθητὰς ἐξαιρετικὸν φιλανθρωπίαν.

Μέλλοντος δὲ τοῦ Μισαήλ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Πάτριον, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ τότε Πατριάρχου, ὡς ὑποδιδασκάλου τοῦ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ περιωνύμου Δανιήλ, ἐπανήλθον εἰς τὴν πατρίδα μου, καὶ ἠτοιμάσθην νὰ ἀναχωρήσω μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐπιποθῶν νὰ μαθητεύσω καὶ παρὰ τῷ Δανιήλ ἥτο Σάββατον τῆς τυροφάγου, ὅτε εὗρον πλοῖον ἐτοιμὸν νὰ ἐκπλεύσῃ εἰς Σάμον. Ἐλθὼν λοιπὸν μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν οἰκίαν, παρακάλουν τὴν μητέρα μου, ἀπόντος τοῦ πατρὸς ἐν τῇ ἀγορᾷ, νὰ μοὶ εὐχηθῇ διὰ τὴν ἀναχώρησάν ἢ δὲ ἤθελε διὰ τὸ ἐπίσημον τῶν ἡμερῶν νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἀναχώρησίν μου εἰς τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς τεσσαρακοστῆς. Ἐν τούτοις ἐλθὼν ὁ πατὴρ μου ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς, καὶ ἀκούσας τὴν δικηφιλονεικίαν ταύτην, ἐστάθη ὀλίγον σκεπτόμενος, καὶ ἐξαίφνης εἶπε μεγάλη τῇ φωνῇ Ἰούται, ἅς ἐχρηθῶμεν εἰς τὸν υἱόν μας ἰ τοῦς πτωχοῦς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε. Ἀναφέρω ταῦτα τοῦ πατρὸς μου οὐ τοσοῦτον πρὸς ἑπαῖνον ἐκείνου, καίτοι πολλῶν ἐπαίνων ἀξίου ἐν τῇ ταπεινῇ αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ καταστάσει, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς παράδειγμα τῶν πατέρων, πόσον ὀφείλουσι νὰ προσεχῶσιν εἰς τὴν σπουδαίαν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων αὐτῶν.

Φθάσας δὲ εἰς τὴν Σάμον τὸ πρῶτ' ἡμερῶν ἐπιούσης ἡμέρας, ἐφιλοξενήθην παρὰ τῷ Ἀρχιερεῖ, πρὸς ὃν εἶχον συστατικὴν ἐπιστολὴν, καὶ τὴν δευτέραν ἐπιβὰς εἰς πλοιάριον φέρον εἰς τὴν Πάτριον σταφίδα, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπέβην εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀνέβην εἰς τὴν ποθεινὴν σχολὴν, καὶ προσεκύνησα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεολόγου, καὶ ἠσπάσθην τὴν δεξιὰν τῶν διδασκάλων Δανιήλ καὶ Μισαήλ. Ἐμαθῆτευσά δὲ ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ δύο ἔτη. Ἡ διδασκαλία περιοριζέτο καὶ ἐνταῦθα εἰς ἐξήγησιν καὶ συντακτικὴν ἀνάλυσιν. Φιλολογικὴ θεωρία δὲν ἐγένετο· διότι οἱ διδάσκαλοι δὲν ἤξευρον οὔτε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, οὔτε ἄλλην τινὰ Ἑὐρωπαϊκὴν· καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς

σχολῆς δὲν εὕρισκέ τις, εἰμὴ παλαιὰς τινὰς ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν. Ἰὺμνασις ὅμως εἰς τὸ συντάττειν Ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τὸ ὀρθογράφεϊν ἐγίνετο πολὺ μεγαλειτέρα παρὰ ἐν ταῖς σημεριναῖς σχολαῖσι καὶ γυμνασίοις· ταύτης δὲ τῆς ἐλλείψεως αἰτία εἶναι ἡ σύγχρονος ἐπισώρευσις πολλῶν ἑτεροειδῶν μαθημάτων, ἐνῶ ἔπρεπε βάσις τῆς ἐκπαίδευσως τοῦ Ἑλλήνος νὰ ᾔηται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἐπὶ ταύτης νὰ ἐποικυδομῶνται βαθμηδὸν τὰ λοιπὰ, ἀλλ' οὐχὶ τὰς μὲν ξένας γλώσσας νὰ λαλῆ καὶ νὰ γράφῃ ὁ Ἑλληνας, ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ νὰ σολοικίζῃ καὶ νὰ βαρβαρίζῃ.

Ἀποῦ διήλθον τὴν σειράν τῶν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Πατρὸς διδασκομένων μαθημάτων, συναίσθανόμενος ἔτι μάλλον τὴν χρείαν τῆς τελειοτέρας παιδείας, συνέλαβον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μεταβῶ εἰς Πάσαν. Περὶ δὲ τῶν ἀναγκαίων συνεφώνησα μετὰ τινος φίλου συνταξιῶτου μου νὰ πωλήσωμεν ὅτι εἶχομεν μόνον διὰ ναῦλον καὶ ἐφόδιον· ἐλθόντες δὲ ἐκεῖ νὰ δουλεύωμεν ἀμοιβαίως ἕκαστος μίαν ἐβδομάδα διὰ νὰ τρέψῃ τὸν ἄλλον, καὶ οὕτω συμβουηθόμενοι καὶ συμβουλευόμενοι νὰ μάθομεν βαθμηδὸν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἀναγκαῖας ἐπιστήμας. Πλὴν ἐκεῖνος μεταμηνθεὶς, ἠθέτησε τὴν συμφωνίαν· ἐγὼ δὲ μαθὼν μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὅτι ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Εὐρώπης ὁ συμπατριώτης μου Διορόβιος Πρώϊος καὶ διορίσθη καθηγητῆς ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος, ἐπανήλθον εἰς αὐτὴν καὶ ἐξηκολούθουν τὰ μαθήματα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου ἑωσὸς ἦλθεν ὁ Τουρκικὸς στόλος μετὰ δύο περίπου ἔτη· καὶ τότε ὁ διερμηνεύς τοῦ Πάσα Κωνσταντῖνος Χαντσερῆς ἐζήτησε τὸν Πρώϊον διδάσκαλον τῶν τέκνων αὐτοῦ. Μέλλων δὲ ὁ Πρώϊος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στόλου νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, συμπεριέλαβε καὶ ἐμὲ ὡς ὑποδιδάσκαλον.

Ἡ περίστασις αὕτη ἐφάνη εἰς ἐμὲ λίαν εὐτυχῆς, διότι ἤλπιζον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ νὰ ἀποκτήσω ἱκανὰ χρήματα διὰ νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Κόρινθον· καὶ ἡ ἐλπίς μου προσέβη μέχρι βεβαίωτητος διὰ τὸν μετ' ὀλίγου μῆνας προδιβασμὸν τοῦ Χαντσερῆ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας· ἀλλὰ πόσον ἀπατηλὴ ἀπέβη ἐκεῖνη ἡ δοκοῦσα εὐτυχῆς περίστασις! καὶ πόσας ἐπιβουλὰς καὶ βλαβερὰς τεκταινομένης τὰ ἀνδράποδα τῆς τύχης διὰ νὰ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὰς ἀλλὰς αὐτῆς! ὁ ἡγεμὼν ἀνεχώρησεν εὐθὺς διὰ τὸν τότε πόλεμον τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν ἀποστάτην Πασάνογλου, ἀφήσας τὴν Δόμναν νὰ ἔλθῃ κατόπιν· παραηκολούθησε καὶ ὁ Πρώϊος· ἐγὼ δὲ ἔμεινον διὰ νὰ ἀναχωρήσω μετὰ τῆς Δόμνας· ἄλλοις τὶς ὅμως διὰ μεσιτειῶν, ἀπούσης τῆς Δόμνας καὶ τῶν μαθητῶν μου, ἤρπασε τὴν θέσιν μου· τότε εἰσήλθον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κατράνου Γεωργίου Μαυροκορδάτου, ἀνδρὸς ἀξιωματικοῦ διὰ τὰς ἀ-

ρετὰς αὐτοῦ· ἀλλὰ μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας ἀποβλήθεις τοῦ ἄλλου, μετακλήθην εἰς τὴν θέσιν μου, καὶ δοῦς πρίστιν μάλλον εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πρώϊου, ἀποβλέπων δὲ πάντοτε καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Εὐρώπης, κατέλιπον μετὰ λύπης τὴν ἀξιοθέσιστον οἰκογένειαν τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἀπήλθον εἰς Βουκουρέστιον. Μόλις δὲ παρήλθον ἐν ἔτος, καὶ πέμψας ὁ Σουλτάνος Καπιτσην, ἔσφαξε τὴν ἡγεμονίαν ὡς γράψαντα πρὸς τὴν Πύλιν ψευδεῖς κατηγορίας κατὰ τοῦ Χουσεῖν Πάσα, ἀρχιστρατήγου ἐν τῷ εἰρημένῳ πολέμῳ· εἰς τοιαύτην φρικτὴν καταστροφὴν κατήτησεν ἐκεῖνη ἡ λαμπρὰ σκηνή, καὶ ἐγὼ ὁ ἐλπίζων ταχὺν πορισμὸν, ἐπανήλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, στερούμενος καὶ τῶν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ἀναγκαίων.

Ἐπανελθὼν δὲ, εἰσήλθον εἰς τὸν οἶκον τῆς Εὐφροσύνης, ἀδελφῆς τοῦ εἰρημένου Κατράνου, καὶ μετὰ δύο ἔτη εἰς τὸν τοῦ Κ. Σούτσου, Κεμπάπου ἐπιλεγόμενου, ἐνθα διέμεινα μέχρι τῆς εἰς Παρισίους ἀναχωρήσεώς μου.

Ἡ εἰς Παρισίους πορεία μου ἐφαίνετο δικαίως εἰς τοὺς φίλους μου τολμηροτάτη καὶ διὰ τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς υγείας μου καὶ διὰ τὴν ἀχρηματίαν ἢ λύπην τῆς ἀκουσίου δαπάνης τοῦ πολυτίμου χρόνου, ἡ μεταβολὴ τῆς διαίτης καὶ τῶν κλιμάτων, καὶ ὑπὲρ πάντα ἡ καθημερινὴ δυσἀρέσκεια ἐν μέσῳ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας καὶ διαφθορᾶς, με εἶχον ἐξασθενήσει τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἰατροὶ μὲ ἀπέλπισαν. Χρήματα δὲ μόνον δύο χιλιάδας γροσίων εἶχον, ἐξ ὧν ἔπρεπε νὰ κάμω καὶ τὰ ἔξοδα τῆς διὰ ξηρᾶς πορείας· οὕτως ἔχων, ἐτόλμησα πεποισθὼς ἐπὶ τὸν Θεόν.

Ἐλθὼν εἰς Παρισίους, ἐφρόντισα νὰ εὕρω πόρον τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων, διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὶν καταντήσω εἰς τὴν ἐσχάτην στέρησιν· μετὰ καιρὸν δὲ τινὰ ἀξιοθεὶς τῆς φιλίας τοῦ ἀοιδίμου Κηραῖ, ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ πεντήκοντα φράγκα κατὰ μῆνα ἀντὶ τῆς εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν ποιημάτων αὐτοῦ μικρᾶς βοήθειας μου, ἥτις ἦτο εἰς ἐμὲ καὶ μεγίστη πνευματικὴ ὠφέλεια· αὕτω διήγαγον ἐν Παρισίοις ἑπτὰ περίπου ἔτη, φοιτῶν εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων, καὶ ἰδίᾳ καταγινόμενος· ἐκεῖ συνέταξα καὶ ἐξέδωκα πρῶτον τὴν Ἰητορικὴν· ἐκεῖ ἔκαμον τὴν ἐκλογὴν τῶν σχολίων τῆς Βολισσινῆς ἐκδόσεως μέχρι τῆς Ζ' Ραψωδίας, ἐπιθεωρημένην ὑπὸ τοῦ Κηραῖ· ἔζων μετὰ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς ὡς ὁ υἱὸς μετὰ φίλοστούργου πατρὸς, καὶ τοῦ λοιποῦ ἤθελον μένει εὐχαρίστως παρ' αὐτῷ· πλὴν ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος με ἐκάλει, καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπακούσω. Ἀσπασθεὶς λοιπὸν μετὰ θερμῶν δακρύων τὸν φίλατον Κηραῖν, κατέβην εἰς Λιθούρον μετὰ τοῦ καλοῦ συμπολίτου Σταματίου Ροδοκανάκη, καὶ ἀναχωρήσας ἐκάθην ἐπὶ πλοίου Ἑλληνικοῦ, ἡσπασθὼν τὴν πατρίδα μετὰ ἑνδεκα μῆνας.

Μετὰ τὰς ἐπισκέψεις τῶν Ἐσθρων τῆς σχολῆς, τῶν δημογερότων καὶ πολλῶν ἄλλων φιλοκάλων συμπολιτῶν ἀνέλαβον τὰ καθήκοντα τῆς διευθύνσεως τῆς Σχολῆς· συνέταξα ὄργανισμὸν τῶν τάξεων τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὀβμενος βάσιν, ἐφ' ἧς ἐπετίθεντο τὰ ἄλλα βαθμηδὸν, τὸν ὅποιον ὑποβαλὼν εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν συναδέλφων μου, τοῦ μαθηματικοῦ Ἰωάννου Γσελεπῆ καὶ τοῦ φιλολόγου Κ. Βαρδαλάχου, ὀλίγον ὕστερον ἐλθόντος μετὰ τὴν ἀφιξίν μου, ἀνέγνων ἔπειτα ἐνώπιον πάντων τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, καὶ ἐπικυρωθέντα παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς, διένειμον ἀντίγραφον εἰς πάντας καὶ ἐπετήρουν αὐστηρῶς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ.

Ὅτε ἀνεδέχθη τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ὑπήρχον ἔξ διδασκαλοῦ τῆς ἑλλ. γλώσσης, δύο τῶν μαθηματικῶν, εἰς τῆς θεολογίας· ἐπ' ἐμοῦ προστεθῆσαν καὶ διδάσκαλοι τῆς Λατινικῆς, τῆς Τουρκικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς μουσικῆς· ἐπ' ἐμοῦ συνεστήθη ἐν τῇ σχολῇ καὶ τυπογραφεῖον, διὰ νὰ ἐκδίδωμεν τὰ ἀναγκαῖα βιβλία εἰς τοὺς μαθητὰς· ἠκούσθη δημοσίᾳ βιβλιοθήκη, ἠγοράσθησαν πολλὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, καὶ ἐνομοθετήθη νὰ δίδωνται ἐκ τοῦ δημοσίου κατ' ἔτος τρισχίλια φράγκα εἰς ἀγορὰν βιβλίων. Ἐνομοθετήθη πρὸς τοῦτοις νὰ πέμπωνται εἰς τὴν Εὐρώπην δύο ἐκ τῶν Χίων μαθητῶν μετὰ μόνων, ἐνδεεῖς, εὐφρεῖς, χρηστοὶ καὶ, προσωρισμένοι εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, διὰ νὰ διατριφῶσιν ἐκεῖ τρία ἔτη πρὸς τελειοποίησιν αὐτῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν, καὶ ἐπιστρέψαντες νὰ διδάσκωσιν ἐν τῇ σχολῇ, ἐὰν ἦτο χρεία, εἰ δὲ μὴ, νὰ συνιστῶνται διδάσκαλοι εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Οὐδὲν ἐκ τῶν δυνατῶν συμπεφρόντων εἰς τὴν πρόδοσιν τῆς παιδείας προβαλλόμενον εἰς τὴν φιλομουσον ἐκείνην πατρίδα παρημελεῖτο ὑπ' αὐτῆς. Ἀλλὰ πάντα συγκατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων Τούρκων, ἐφ' ἧς μάλιστα ὑπεκαυγῶν διὰ τοῦ Ῥωσικοῦ Προξένου, τοῦ πιστοῦ φίλου μου καὶ φιλογενεστάτου Ν. Μυλωνᾶ, κατέφυγον εἰς Ἰδραν ἐπὶ πλοίου Ἰδραϊκοῦ, φέροντος σημαίαν Ῥωσικὴν.

Οἱ ἀδελφοὶ Κουντουριώται, Λάζαρος καὶ Γεώργιος, καὶ πάντες οἱ πρόκριτοι τῆς Ἰδρας, με ὑπεδέχθησαν μετὰ μεγάλης φιλοφροσύνης. Τὰ πράγματα τῆς Ἰδρας ἦσαν ἐτι μετέωρα, καὶ διὰ τὴν πρὸ ὀλίγου γενομένην στάσιν τετραγάμενα. Οἱ πρόκριτοι συνήρχοντο καθ' ἡμέραν εἰς τὴν Μονῆν, συσκεπτόμενοι περὶ τοῦ πρακτέου. Συλλογιζόμενος δ' ἐγὼ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς ἐκραγείσεως ἐπαναστάσεως, καὶ θεωρῶν τὴν ἀναβολὴν τῆς Ἰδρας ζημίαν μεγίστην τῆς Ἑλλάδος, τολμήσας, εἶπον πρὸς τὸν φρονιμώτατον Λάζαρον, ὅτι ἡ Ἰδρα, ὡς ὑπερέχουσα πάντων

καὶ τῇ δυνάμει καὶ τῷ πλούτῳ, συμφέρει ἀνυπερθέτως νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν ἐν δυνάμει Θεοῦ, ὅποια καὶ ἀν ᾔηται ἡ ἐκβασίς τοῦ ἀγῶνος, ὥστε ἡ νὰ συναποθάνωμεν τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον, ἢ σώσαντες τὴν Ἑλλάδα νὰ σωθῶμεν ἐνδύξως. Ἀπεκρίθη δὲ ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἀναβολῆς εἶναι ἡ διχόνοια καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ ὁμιλήσω περὶ ὁμονοίας τὴν ἐπαύριον, ἥτις ἦτο Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ· ἐνῶ δ' ἐγὼ μείνας μόνος, ἐσκεπτόμην περὶ ὁμιλίας, ἐπανελθὼν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς συνεδριάσεως, ἥτις ἐγίνετο ἐν τῇ Μονῇ, Βάμβα, εἶπεν, ἀβριον ὑψώνεται ἡ σημαία κατὰ τὰς εὐχὰς σου, καὶ ἔστω ὁ λόγος περὶ ἐλευθερίας. Ἀκούσας ταῦτα, κατσαρκῶδη αὐτὸν δακρύων καὶ εὐχόμενος. Ἡ νύξ ἐκείνη ἦτον εἰς ἐμὲ δάκρυα καὶ στοχασμοὶ.

Ὅτε ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, καὶ ἦχον οἱ κώδωνες, ἦτο ἕκμα κατανοκτικὸν νὰ βλέπῃ τις τὸν λαὸν ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς ἑσπεριακῆς ἐκείνης πόλεως καταβαίνοντα εἰς τὸ παράλιον. Ὅλη ἡ παράλιος πλατεία, τὰ καταγράμματα καὶ κάρταρα τῶν προσωρισμένων πλοίων, ἡ ὄροφῆ τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς, πάντα ἦσαν πλήρη ἀπὸ τοῦ πλήθους. Τότε ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα ὡς ἐνθους ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων ἐν μέσῳ βαθυτάτης σιωπῆς, παρέστησα τὸ δίκαιον τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀνοιχθέντος ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τὰ δεινὰ τῆς πολυχρονίου τυραννίας, καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀγωνισθῶμεν ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ, πεποισθότες εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων καὶ εἰς τὴν εὐμένειαν τῶν εὐσεβῶν βασιλέων. Κατέβην ἀπὸ τοῦ βήματος ἐν μέσῳ σοβαρᾶς σιωπῆς τοῦ ἡρωικοῦ ἐκείνου λαοῦ· καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ὠπλίσθησαν καὶ ἠτοιμάσθησαν τριάκοντα, τὰ καλῆτερά πλοία, διὰ νὰ ἐνωθῶσι μετ' ἄλλων τοσοῦτων ἐκ τῶν Σπετσῶν, καὶ νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς Ἄφρα.

Μετὰ δύο περίπου μῆνας ἀπὸ τῆς εἰς Ἰδραν ἀφίξεώς μου ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος Δ. Ὑψηλάντης καὶ ἀμειφθέντων τῶν συνήθων κανονισμῶν, ἐπέμφθησαν εἰς τὸ πλοῖον πρὸς δεξιῶσιν αὐτοῦ δύο τῶν προκρίτων· ἀποβάντα δὲ ὑπεδέχθησαν οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὴν ἱερατικὴν αὐτῶν στολὴν μετὰ τῶν προκρίτων καὶ πλήθους πολλοῦ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω ψάλλοντες εἰσήλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Μονῆς. Μετὰ δὲ τὴν δοξολογίαν ἀνέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου, ἐνθα διέμεινε μέχρι τῆς εἰς Πελοπόννησον ἀναχωρήσεως αὐτοῦ. Μέλλων δὲ νὰ ἀναχωρήσῃ, ἤθελε νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτόν· ἀλλὰ καὶ οἱ πρόκριτοι ἤθελον νὰ μένω· ἐρωτηθεὶς δὲ νὰ εἴπω τὴν γνώμην μου, ἀπεκρίθην ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει γνώμην ἰδίαν δὲν ἔχω, ἀλλ' ὅτι συμφορώτερον εἰς τὴν πατρίδα, τοῦτο εἶμαι ἔτοιμος νὰ πράξω· τέλος ἀπεφασίσθη νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Ὑψηλάντην.

Οὕτω λοιπὸν ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τῆς Ἰδρας, ἀπέβημεν εἰς τὸ Ἄστρος, ὅπου ὑπεδέχθη τὸν Ἰψηλάντην ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἔχων μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν περίπου στρατιώτας. Γευματίσαντες δ' ἐκεῖ Ὀμηρικὸν γεῦμα, ἀνέβημεν εἰς τὰ Δερβένια, καὶ ἐκεῖθεν μετέβημεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐνθα διμείναμεν, πολυειδῶς κακουχούμενοι καὶ κινδυνεύοντες. Ἐνῶ δὲ ἤγγιζεν ἡ πτώσις τῆς Τριπολιτσᾶς, ἠγγέλθη ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος εὐρίσκειτο εἰς Πάτρας καὶ ἦτο φόβος μὴ, εἰσπλεύσαντος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Κόρινθον. Ὅθεν ἐνεκρίθη νὰ παραλάβῃ ὁ Ἰψηλάντης πεντακοσίους ἐκ τῶν πολιορκούντων τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἐν Καλαβρύτοις νὰ φυλάττῃ τὰ παράλια ἐκεῖν.

Ὁ Τουρκικὸς ὄμιος στόλος δὲν ἐτόλμησε νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' εἰσπλεύσας εἰς Γαλαξίδι, κατέκαυσε τὴν πόλιν, ἔρημον ἐγκαταλειφθεῖσαν, τῶν κατοίκων φυγόντων μετὰ μάχην σκληρὰν, καὶ λαθόντες οἱ βάρβαροι ὀλίγα τινὰ πλοῖα ἔρημα καὶ ταῦτα, ἐξήλθον τοῦ κόλπου μετὰ θριάμβου Θεραπευτικοῦ. Ἐν τούτῳ ἠγγέλθη καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως, καὶ ἐπιστρέψαντες δὲν εὗρομεν ἐν αὐτῇ εἰμὴ ἰρεῖπια. Ἐκεῖ ἠρρώσθησε βαρέως καὶ ὁ Ἰψηλάντης καὶ ἐγὼ διὰ τὸν μεμολυσμένον ἀέρα ἐκ τῆς ἀκαθαρσίας, καὶ τῆς σήψης τῶν πτωμάτων. Μόλις δὲ ἀνελάβομεν καὶ μετέβημεν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ἐκεῖθεν ἐκστρατεύσαμεν εἰς τὴν Ἀμιαν' ἀποτυχούσης δὲ τῆς ἐκστρατείας ἐπανήλυθον εἰς Κόρινθον, καὶ ἀφοῦ παρεδόθη τὸ φρούριον, κατέβημεν εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου· ἐνῶ δὲ οἱ βουλευταὶ ἐκάθοντο μετὰ τοῦ προέδρου Ἰψηλάντου συμβουλευόμενοι περὶ τῶν πραγμάτων, ἠγγέλθη ὅτι ὁ Δράκουλῆς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Κόρινθον μετὰ τριακοντα χιλιάδων πεζῶν ὁμοῦ καὶ ἵππέων. Τότε εἰσελθὼν εἶπον πρὸς τὸν Πρόεδρον, τί κάθισαι; προσμύνης νὰ ἐλθῶσιν οἱ ἐχθροὶ νὰ σὲ συλλάβωσι μετὰ τῶν βουλευτῶν ὡς πρῶτα ἐπὶ σπυρὴν συγκεκλεισμένα; ἐξελθε, καὶ ἐγὼ κρατῶν τὸν σταυρὸν προπορεύομαι κηρύττων· ὅστις εἶναι Χριστιανὸς καὶ πιστὸς Ἐ.Ι.Ι.ην, ἄς ἀπολυθῇ· ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη, φοβηθέντων ἰσως τῶν βουλευτῶν ὁρμὴν τινα παρὰ τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐσέβετο πάντοτε καὶ ἠγάπα τὸν Ἰψηλάντην· δι' ὃ καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου δὲν ἐνεπιστεύοντο εἰς αὐτὸν τὴν δύναμιν τῶν ὀπλων, φρονούντες οὐκ ὀρθῶς· μετ' ὀλίγον ἤλθεν ἡ ἄλλη ἀγγελία ὅτι ἐν ἵππικὸν σώμα τῶν πολεμίων ἔρχεται ἐπὶ τὸ Ἄργος. Διαδοθείσης τῆς ἀγγελίας ταύτης, κατέλαθε πάντας φόβος καὶ τρόμος. Γυναικες καὶ παιδία κλαίοντα καὶ ἔμποδοὶ ἄνδρες ἄοπλοι ἔτρεχον κάτω εἰς τοὺς Μύλους. Ἐν τῇ θειῇ ταύτῃ πε-

ριστάσει ἔτυχον νὰ εὐρεθῶσι καὶ αἱ δύο ἀδελφαὶ μου μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀνεψιῦ μου Κωνσταντίνου, αἵτινες πρὸ τινῶν ἡμερῶν εἶχον ἔλθει ἐκ τῶν Ἰωρῶν, φέρουσαι μετ' αὐτῶν ὅσα ἐκ τῶν βιβλίων μου καὶ οἰκιακῶν πραγμάτων ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν ἐκ τῆς πατρίδος· πολλὰ δὲ τότε ἀπολέσαντες, καὶ παθόντες, καὶ κινδυνεύσαντες, τὰ ὅποια διὰ νὰ μὴ παρεκτεινῶμαι ἀποσιωπῶ, μόλις διεσώθημεν εἰς τὰς Σπέτσας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μήλον, ὅπου ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφή μου πάσχουσα διὰ τὰς πολλὰς τλαιπωρίας καὶ κακουχίας ἐτελεύτησε.»

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἦτο ἡμέρα ἑορτῆς ἐν τῷ ἐν Λονδίῳ τραπεζιτικῷ οἴκῳ Ἀρρισσῶν, Γρηγορίου Σώλλιθαν καὶ Σ^ς. Τὰ γεγραμὰ ἦσαν κλειστά, πλήρως δὲ τὸ εὐρὸ ἐστιατόριον. Τεσσαράκοντα ἐκ τῶν συνδαιτηρῶν ἦσαν οἱ συγγενεῖς, ἀδελφοὶ, υἱοὶ, θυγατέρες, ἔγγονοι καὶ ἔγγοναι, ἀνεψιοὶ καὶ ἀνεψιαὶ τοῦ πλουσίου τραπεζίτου. Ἐξήκοντα δὲ ἄλλοι ἦσαν οἱ παντοειδεῖς ὑπάλληλοι τοῦ οἴκου Ἀρρισσῶν, Γρηγορίου Σώλλιθαν καὶ Σ^ς, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν διασημοτάτων καὶ ἐντιμοτάτων τοῦ ἔστος.

Ἀφθονον ἦτο τὸ γεῦμα καὶ γενικὴ ἡ χαρὰ. Ὁ Γρηγόριος μὲ φαίδρον πρόσωπον προσεπάθει νὰ περιποιηθῆται ὅλους τοὺς ξένους, εἰς ἄλλον μειδιῶν καὶ ἄλλον προσαγορεύων.

Ἐίχε φθάσει ἡ στιγμή τῶν προπόσεων, στιγμὴ λίαν σοβαρὰ διὰ τοὺς Ἀγγλους.

— Τέκνα μου, λέγει ὁ Γρηγόριος Σώλλιθαν, ἀποτενόμενος πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καὶ σεῖς ἄλλα μου τέκνα, πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους του, κρῖνω καλὸν νὰ σὰς διηγηθῶ σήμερον ὅτι οἱ πλείστοι ἀγνοεῖτε, τὰ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς περιουσίας μου. Θὰ ἐνώμιζον ἐμαυτὸν ἀνάξιον τῆς εὐτυχίας ἂν ἐληγμόνουν κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν νὰ σὰς καταστήσω γνωστὸν τοῦ καὶ εἰς ποῖον χρεωστῶ τὴν εὐτυχίαν ταύτην.

Διὰ τοῦτο θὰ προπιῶ δις καὶ ἡ διπλῆ αὕτη πρόποσις ὅ' ἀποτείνεται εἰς τὴν ἐξ Ἰσοῦ ἱερὰν καὶ προσφιλεῖ μνήμην δύο ἀνδρῶν, τοῦ πατρός μου Δανιὴλ Σώλλιθαν καὶ τοῦ Τζαίμς Ἀρρισσῶν.

Ἄς προπιῶμεν λοιπὸν ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Δανιὴλ Σώλλιθαν!

Ἄς προπιῶμεν ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Τζαίμς Ἀρρισσῶν!

Ὅταν καθιστόχασαν ὀλίγον τὰ οὐρρα, ἐπανελάβεν ὁ τραπεζίτης:

— Ὁ πατήρ μου, ὁ καλὸς μου πατήρ, — καὶ λέγοντος ταῦτα ἠλλοιοῦτο ὑπὲρ τῆς συγκινήσεως ἢ φωνῆ του — ἦτο πρὸ τοῦ γεννηθῆναι ἱκανὸς καὶ τίμιος, ἀλλὰ πτωχὸς Ἰρλανδὸς ἐργάτης.

Ὅταν ἐγὼ ἐγεννήθην, ἠναγκάσθη νὰ καταλείψῃ τὸ Δουβλίον, ὅπου δὲν εἶχεν ἐργασίαν

καὶ ἦλθε μετὰ τῆς μητρός μου καὶ ἐμοῦ εἰς τὸ Λονδίον ἵνα δυνήθῃ νὰ διαθρέψῃ τὴν μικράν του καὶ ἀδύνατον οἰκογένειαν. Συγγάκις μοι ἐπανελάβεν ἡ μήτηρ μου πόσον κατὰκαρδὰ ἠσθάνθη τὴν λύπην διότι ἐπρόκειτο νὰ καταλείψῃ τὴν ὠραίαν καὶ πρασίαν τῆς Ἰρλανθίας, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη δὲν ἀκούει στεναγμούς. Εὐτυχῶς ὁ πατήρ μου εἶχε πολλὴν σωματικὴν βῶμην καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐδείκνυε τὴν εὐλαβίαν του· ἔθεν μόλις ἐφθασεν εἰς Λονδίον εὐσεν ἐργασίαν εἰς τὸν Τάμειον. Ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη εἰργάζετο ἐκεῖ φορτῶν καὶ ἐκφορτῶν πλοῖα. Ἡ καλὴ μου μήτηρ, ἀφοσιωμένη ὅλη εἰς τὸν ἄνδρα τῆς καὶ τὴν οἰκίαν τῆς, ἀνεκούφιζεν ἐργαζομένη διὰ τῆς βελόνης τοὺς μόχθους τοῦ πατρός μου. Ἦσαν εὐτυχεῖς καὶ οἱ δύο, ἠσθάνοντο δηλαδὴ τὴν ἀθῶν ἐκείνην τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων εὐτυχίαν, οἵτινες ἀφίνουσιν εἰς τῆς Θεῆς Προνοίας τὴν μέριμναν τὸ πῶς θὰ ζήτωσι τὴν ἐπαύριον. Κατὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη, ἅτινα ἠκολούθησαν ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ἀποκαταστάσεως τοῦ πατρός μου ἐγεννήθητε διαδοχικῶς σεῖς, Ἰωῆ καὶ Ἰωνάθαν, καὶ σεῖς, Τζέννο καὶ Βέρθα. Μετὰ χαρᾶς πολλῆς σὰς ἔβλεπον οἱ καλοὶ γονεῖς μας νὰ αὐξάνητε καὶ νὰ ἀναπτύσσεσθε καὶ ὅταν ἤρχετο ἡ Κυριακὴ, ἔπρεπε νὰ τοὺς ἔβλεπε πόσον ἦσαν ὑπερήφανοι διότι μᾶς ἐπεδείκνυον εἰς ὅλην τὴν γειτονεῖαν καθαρά καὶ καλοσυνδυμένα.

Ἡ ταπεινὴ αὕτη εὐτυχία δὲν ἠδυνήθη νὰ διαλάβῃ τὸν φθόνον τῆς μοίρας.

Ἦμέραν τινα, λυπηρὰν τινά ἡμέραν, ἐπανήλθεν οἴκαδε ὁ πατήρ μου ἀφῆσας διὰ πρώτην φοράν ἀτελεῖ τὴν ἐργασίαν του τὴν καθημερινήν. Ἦτο ὠχρὸς καὶ ἐκράτει ἐπὶ τῶν χειλέων του μανθῆλιον κηλιδαμένον δι' αἵματος, ὕπερ ἔορεεν ἐκ τοῦ στόματός του. Εἶχε σηκώσει πολὺ βαρὺ φορτίον, ὕπερ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἄλλων ἐργατῶν εἶχε τολμήσει καὶ ἐκ τοῦ πολλοῦ κόπου εἶχε διαρραγῆ ἐν ἐκ τῶν ἀγγείων τοῦ στήθους. Ἐρρίφθη εἰς τὴν κλίνην του λέγων· «δὲν εἶνε τίποτε.» Τὴν ἐπομένην ἡμέραν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐγερθῆ, ἀλλὰ κατασπαζόμενος ἡμᾶς εἶπε πάλιν· «δὲν εἶνε τίποτε, θὰ περάσῃ.» Ἐν τούτοις ἡ μήτηρ μας μὲ ἔστειλε νὰ προσκαλέσω τὸν ἱατρὸν τῶν πτωχῶν. Ὁ ἱατρὸς ἦλθε, παρετήρησε τὴν κατάστασίν του, ἐξήτασε τὸν σφυγμὸν του, τῷ εἶπε νὰ βῆξῃ καὶ ἀπῆλθε. Ἡ μήτηρ μου παρεκλόουθησε τὸν ἱατρὸν. «Φώναξε τὴν μητέρα σου», μοι εἶπεν ὁ πατήρ, βλέπων ὅτι ἐβράδυνεν ἡ μήτηρ μας.

Ἐπορεύθη καὶ εὗρον αὐτὴν ὄπισθεν τῆς θύρας καθομένην ἐπὶ μίας βαθυμίδος καὶ κλαίουσαν. Ἐρηγόρη μου, μοι εἶπε σφιγγουσά με εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, μὴ εἶπῃς εἰς τὸν πατέρα σου ὅτι ἐκλαίει καὶ μὴ κλαίῃς καὶ σὺ, προσέθηκε σπογγίζουσα τοὺς ὀφθαλμούς της.

Ὁ ἱατρὸς ἐπανήρχετο κάθε δύο ἢ τρεῖς ἡμέ-

ρας καὶ ἡ μήτηρ μας τὸν περιέμενεν ὡς Μεσσία. Τὸν συνώδευε πάντοτε μέχρι τῆς ἐξῶ θύρας, συνωμίλει ὀλίγον μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπανήρχετο μειδιώσα. Τὸ μεδίωμα δὲν μὲ καθυσόχαζε καὶ ἐπεθύμουν νὰ μάθω τί τῇ ἔλεγε ὁ ἱατρὸς, ἀλλ' ἡ μήτηρ ἐσιώπα, ἐπορεύετο πρὸς τὸν πατέρα, τὸν ἠσπάζετο, ἐτακτοποιεῖ τὴν κλίνην του καὶ ἐπανελάμβανε τὴν ἐργασίαν τῆς χωρὶς ἐγὼ νὰ δύναμαι νὰ νοήσω ἂν ὁ ἱατρὸς εἶδεν ἐλπίδας ἢ ὄχι.

Ἡ Τζέννο καὶ ἐγὼ τὴν ἐβοηθοῦμεν εἰς τὸ σιγύρισμα τῆς οἰκίας. Ἡ Τζέννο περιποιεῖτο τοὺς μικροτέρους ἀδελφούς καὶ παρεσκεύαζε τὸ φαγητὸν, ἐγὼ ἐφρόντιζα διὰ τὰς ἐκτὸς τῆς οἰκίας ἐργασίας. Τὰ ἀδελφιά μας ἐπαιζον εἰς μίαν γωνίαν.

Ὁ πατήρ βλέπων ἡμᾶς ὅλους ὀλόγυρά του ἦτο εὐχαριστημένος. «Καλὴ εἶνε ἐνίοτε καὶ ἡ ἀσθένεια, ἔλεγε λαμβάνων τὰς χεῖρας τῆς μητρός μας, ξεκουράζει ὀλίγον ἀπὸ τοὺς κόπους.» Ἐνίοτε προσκαλὼν αὐτὴν πλησίον του τῇ ἔλεγε· «Ἐἶσαι πολὺ καλὴ σύζυγος καὶ μὲ κακομανθάνεις· ἂν ἤμην πλούσιος θὰ ἐπαθύμουν νὰ ἤμην πάντοτε ἀσθενής διὰ νὰ ἔγω τὰς περιποιήσεις σου.» Καὶ ἐγὼ τότε ἡ μήτηρ μας καὶ τὸν ὀνόμαζεν ὀνηρὸν καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἐνηγκαλιζόμεθα τὸν πατέρα μας. Ἦμεθα ζηλότυποι καὶ ὅταν ὁ πατήρ μας ἠσπάζετο ἕνα ἐξ ἡμῶν ἠθέλομεν νὰ μᾶς ἀσπασθῇ ὅλους.

Ἐσπέραν τινα παρετήρησα ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς μητρός μας ἦσαν πολὺ κόκκινοι. Τοῦτο μ' ἔκαμε νὰ ἀγορηνήσω καθ' ὅλην τὴν νύκτα, παρετήρησα δὲ τότε πρᾶγμα, τὸ ὅποιον εἰς τότε ἠγνόουν, ὅτι δηλαδὴ ἡ μήτηρ μας δὲν ἐκοιμάτο καθ' ὅλου, ἀλλὰ εἰργάζετο ὅλην τὴν νύκτα καὶ διὰ νὰ ἐξοικονομῇ τὰς ἀνάγκας μας καὶ διὰ νὰ δύναται εὐκόλως νὰ περιποιῆται τὸν πατέρα.

Τὸ πρῶτ' ἐκάλεσα κατὰ μέρος τὴν μητέρα μας καὶ τῇ ἀνέφερα τὸ πρᾶγμα· ἐκείνη ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως μὲ ἐπήρε πλησίον εἰς τὴν κλῖμακα καὶ μοι εἶπε· «Γρηγόρη μου, σὺ εἶσαι τώρα εἰς ἡλικίαν, εἶσαι σχεδὸν δέκα ἔτων, καὶ ἔχεις φρόνησιν καὶ γενναϊότητα· πήγαινε νὰ εὕρῃς τὸν Τζὼν Μάξγουελ καὶ εἶπέ του ὅτι τὸν ὀλέω. Θὰ σοῦ εἶπω ἔπειτα κάτι τι.»

Ὁ Τζὼν ἦτο ἀστυνομικὸς κλητὴρ τῆς συνοικίας, ἦτο δὲ ἐξ ἀδελφός μας. Ὁμίλησε πολλὴν ὥραν μετὰ τὴν μητέρα μας, ἥτις ἐφαίνετο ὡς εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἀναπνεύσῃ. Ἀφ' οὗ ὀμίλησε μετὰ τὸν Τζὼν ἐπανήλθε καὶ μοι ἔκαμε σημεῖον νὰ ἐξέλθω διότι μὲ ἤθελεν, ἀλλὰ τὴ πρᾶγμα δὲν ἦτο εὐκόλον, διότι ὁ πατήρ μας τὴν ἤθελε πάντοτε πλησίον του. Πρὸς τὸ ἐσπέρας ὁ πατήρ ἀπεκοιμήθη.

— Γρηγόρη μου, μοι εἶπεν ἡ μήτηρ μας, ὁ πατήρ σου δὲν ἔμπορεῖ πλέον νὰ ἐργασθῇ, πρὸ-

πει να εργασθῆς σύ, παιδί μου, διὰ νὰ ζήσωμεν, πρέπει καὶ τ' ἀδελφία σου ἀκόμη νὰ εργασθῶν. Μετὰ δύο ἡμέρας δὲν θὰ ἔχωμεν οὔτε λεπτὸν εἰς τὸ σπίτι. Ὅσον καὶ ἂν ἐργάζομαι ἐγὼ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπαρκέσω.

— Μητέρα μου, τῆ εἶπον ριπτόμενος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, εἶμαι δυνατὸς καὶ ἠμπορῶ νὰ ἐργασθῶ τί ἐργασίαν νὰ κάμω;

— Ἀῦριον, παιδί μου, νὰ υπάγῃς νὰ εἶρῃς τὸν Τζών, θὰ σὲ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν δευθουσίαν τῶν ὀδοκαθαριστῶν· ὁ γαμβρὸς του εἶνε εἰς τὸν προϊσταμένον· ἐκεῖθεν θὰ σὲ πάρῃ σὲ καὶ τὰ τρία μικρὰ εἰς μίαν συνοικίαν, τὴν ὁποίαν θὰ σὰς ὀρίσουν καὶ ἐκεῖ, Γρηγόρη μου, παιδί μου, θὰ σὰς δώσουν μίαν σκουπίαν νὰ ἐργασθῆτε. Θὰ προσέχῃς, παιδί μου, τὰ ἀδελφάκια σου, διότι σὺ εἶσαι ὁ μεγαλύτερος. Πρόσεχε τὴν Τζέννυ, ἡ ὁποία εἶνε ἑλίγον ζωηρά, μὴ τὴν καὶ τὴν πλακώσει κἀνὸν ἀμάξι! Ἄχ! παιδί μου, ἐπρόσεθε παρατηροῦσά με μετὰ δακρύων, ἅς ἠμποροῦσα ἐγὼ νὰ σκουπίξω τοὺς δρόμους!

— Σπόγγισε τὰ δάκρυά σου, μητέρα, θὰ σκουπίξω, θὰ σκουπίξω ἐγὼ, δὲν εἶνε δύσκολον πρᾶγμα καὶ θὰ προσέχω καὶ τ' ἀδελφάκια μου.

— Παιδάκι μου, πόσον ἡμεῖθα εὐτυχημένοι προτῆτερα!

Ἐπειτα με ἠσπάρθη ἐπανειλημμένως:

— Αὐτὸ μοὶ δίδει θάρρος, μοὶ εἶπεν, ὅταν σὰς φιλῶ. Δὲν ἔχω ἄλλο τίποτε νὰ σοῦ συστήσω πρὸς νὰ ἔχητε καλοὺς τρόπους, με ὕλους, πρὸ πάντων με τοὺς κυρίους καὶ τὰς κυρίας. Μὴ ἐνοχλεῖς κἀνένα ἐπαιτῶν, Γρηγόρη μου· ἂν σοῦ δώσουν τίποτε νὰ εὐχαριστῆς· μὴ λυπῆσαι καὶ μὴ βαρυθυμῆς ὅταν δὲν σοῦ δίδουν, διότι δὲν εἶνε ὄλοι εἰς κατάστασιν νὰ δώσουν.

Εἰς τὰς δύο θὰ τρώγετε εἰς ἓν μαγειρεῖον, ὅπου θὰ σὰς δεῖξῃ ὁ Τζών· μὴ τὴν, παιδί μου, καὶ ἀνυπακοῦνθε ἐκεῖ με κακαῖς συναναστροφαῖς, πάντα μεταξὺ σας νὰ ἤσθε. Τὸ βράδυ νὰ ἔργασθε εἰς τὸ σπίτι. Ἄχ! Γρηγόρη μου, ὁ Θεὸς μαζί σας.

Τὸ πρωὶ μὰς ἔδωκε χονδρὰ φορέματα τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐτοιμάσει διορίνουσα τὴν νύκτα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἔφορε πλέον ὁ πατὴρ μας. Ἦσαν συλλογῆ βικῶν τὰ φορέματα ἐκεῖνα, ἀλλ' ἦσαν ζεστά. Ἀπῆλθον καὶ τὰ πέντε ἀδελφία, με τὴν χαρὰν ὅτι θὰ ἤμεθα ὠφέλιμα εἰς τοὺς γονεῖς μας· ἐγὼ μάλιστα ἤμην ὑπερήφανος ὡς μεγαλύτερος διότι ἡ μήτηρ μας με εἶχε κρίνει ἄξιον νὰ τὴν βοηθήσω. Ἔως εἰς τὴν ἕξω θύραν μὰς συνώδυσεν ἡ καλὴ καὶ σεβαστὴ μας μήτηρ καὶ ὅτε μετὰ τοὺς ἀσπασμοὺς τοῦ χαιρετισμοῦ ἤρχισαμεν νὰ βεβήζομεν, μὰς συνώδυσεν ἀκόμη δακρύβρετοι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς, ἕως οὗ δὲν ἐφαινόμεθα πλέον. Ὅταν ἔκαμψα τὴν ὁδὸν ἠσθάνθην ὅτι με ἐγκατέλειπον αἱ δυνάμεις ὑπὸ τῆς λύπης, ἀλλ' ἀμέσως ἐπέβηθην ὅτι ἔπρεπε νὰ

ἔχω θάρρος διότι ἐγὼ πλέον ἤμην ἀδύνατον καὶ πτωχὴς οἰκογενεῖας τὸ πτήρηγμα. Καθ' ὅδον ἐξήγησα εἰς τὰ μικρὰ μου ἀδελφία περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἀνέπερον εἰς αὐτὰ τὰς παραγγελίας τῆς μητρός μας· μοὶ ὑπεσχέθησαν ὑπακοὴν καὶ τὰ πάντα ἐγέναν ὅπως εἶχον προδιατεθῆ.

Τὸ ἑσπέρας ἐπανήλθον εἰς τὴν οἰκίαν κατὰ κοποὶ ἐκ τῆς ἐργασίας, ἀλλ' εὐχαριστημένοι εἶχομεν δύο σελλίνια. Μὰς περιέμενον εἰς τὴν θύραν ἡ δυστυχὴς μήτηρ καὶ πῶς μὰς ὑπεδέχθη!

Ἄ πατήρ μας, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας εἶχε μάθει τὰ καθ' ἡμᾶς, μὰς ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς κλίνης του καὶ εἶπε σιγὰ πρὸς ἐμέ:

— Γρηγόρη, ἡ ἡμέρα αὕτη εἶνε μεγάλη ἡμέρα διὰ σὲ, ἡξέρεις ἀπὸ σήμερον ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται καὶ ἐρείλει νὰ ζῇ ἐκ τῆς ἐργασίας του. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πολὺ ταχέως ὑποβάλλασαι εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἀλλ' ἴσως τοῦτο θὰ ἦνε καλλίτερον διὰ σέ. Ἐκ παιδίον πρέπει κἀνεὶ νὰ συνειθίσῃ νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου. Σήμερον με ἀντικαθιστῆς, θέλω δὲ νὰ μοὶ ὑποσχῆθῃς ὅτι ἐφ' ὅσον χρόνον γείνη ἀνάγκη, διὰ πάντοτε, ἂν χρειασθῇ διὰ πάντοτε θὰ ἐργάζεσαι διὰ τὴν οἰκογενεῖάν σου, ὅπως ἐργάσθης σήμερον, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τὴν ἐγκαταλείψῃς, ὅπως ἐγὼ δὲν τὴν ἐγκατέλειψα, ἐφ' ὅσον μοὶ τὸ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις μου.

— Πάτερ μου, τῶ εἶπον, θὰ γείνη καλὰ καὶ σὺ.

— Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ!

— Ὡς πρὸς τὴν μητέρα μου τὴν ἀγαπητὴν καὶ τοὺς προσφιλεῖς ἀδελφούς μου, μείνε ἡσυχος, πατέρα.

— Καλὰ, μοὶ εἶπε σπογγίζων ἀπὸ τοῦ μετώπου του τὸν ἰδρῶτα. Ναι, μένω ἡσυχος, εἶσαι καλὸς, Γρηγόρη, καὶ αὐτὸ με παρηγορεῖ.

Εἶχον παρέλθει δεκαπέντε ἡμέραι ἀπ' ὅτου ἤρχισαμεν τὸ νέον μας ἔργον. Ἐκοπιάζομεν πολὺ, ὅπως εὐκόλως δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ἀλλ' οὐδέποτε ἐβαρυθυμήσαμεν καὶ ἐτρώγαμεν εὐχαριστημένοι τὸν ἔρπον μας εἰς τὸ πεινρὸν μαγειρεῖον. Ὁ καλὸς μάγειρος μὰς ἐπεριποιεῖτο—μὰς ἔβλεπε τὸσον μικρὰ—ὅσον ἦτο δυνατόν: «Ἀνάγετε καὶ πίετε παιδιὰ μου, μὰς ἔλεγε, διότι ἐκάματε καλὴν ἐργασίαν καὶ σὺ μικρὰ μου Τζέννυ πῆγαυε κοντὰ εἰς τὴν θερμάστραν νὰ ζεστάνῃς τὰ βούχά σου, εἶσαι βουμένη.» Ἦτο ἡ λεπτοφυεσττέρα ὄλων μὰς ἡ Τζέννυ, ἀλλ' ὄχι ὀλιγώτερον δραστηρία. Ἦτο δὲ τὸσον ἀγαπητὴ ἡ παιδικὴ μορφή τῆς, ὥστε οἱ διαβόηται καὶ μάλιστα αἱ κυρίαι πάντοτε κἀτι τῆ ἔδιδον.

— Ἐνθυμῆσαι, Τζέννυ, εἶπεν ὁ πλοῦσιος τραπέζιτης δικαστῆς τὸν λόγον καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν ἀδελφὴν του.

— Ναι, ἀδελφέ μου, τίποτε δὲν ἐλησμονήσα καὶ λογίζομαι εὐτυχὴς βλέπουσα ὅτι ἡ εὐδαιμονία δὲν ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς καρδίας σου τὴν

μνήμην τῶν δυστυχημάτων τὰ ὁποῖα ἀπηντήσαμεν εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ βίου μας.

Ἦτο ὁ Γρηγόριος Σώλλιθιν ἐξηκολούθησε:—Μίαν ἡμέραν εἶχομεν φέρε ἐξ σελλίνια εἰς τὴν οἰκίαν ἡ ἡμέρα εἶχεν ὑπάγει καλὰ, διότι ἡ βροχὴ ἦτο ἀκατάπαυστος καὶ οἱ ὀδοκαθαρισταὶ δὲν ἐπρόφθονον ν' ἀναπνεύσουν. Ἄλλ' εἰς τί κατάστασιν εἶχομεν ἐπανεῖλθε!... Ὅταν μὰς εἶδεν ἡ καλὴ μας μήτηρ καταβρεγμένα καὶ καταλασπωμένα καὶ νὰ θμιλώμεν ὄλα μαζὶ καὶ νὰ ἐπιδεικνύομεν γαυριῶντα τὸν θησαυρὸν μας, τὰ ἐξ σελλίνια, ἐγέλα καὶ ἔκλαιεν ἡ ἀγαθὴ γυνή.

Τὴν προτροπαίαν μὰς εἶχεν εἶπει: «Ἄν εἶχον τέσσαρα σελλίνια, θὰ ἔδωκα ζωμὶ ἀπὸ βουδινὸν εἰς τὸν πατέρα σας.» Καὶ ἐγὼ ἐπεθύμουν νὰ κερδήσω τὰ τέσσαρα σελλίνια· εἶχε παρακαλέσει τὸν Θεὸν νὰ στείλῃ λάσπην καὶ βροχὴν καὶ με εἰσῆκουσεν ὁ Θεός.

Ἦτο ὁ πατὴρ μας εὖρε λαμπρὸν τὸ ζωμὶ. Ἦτο ὠραία δι' ἡμᾶς ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

Δυστυχῶς ὅτε τὸ ἑσπέρας τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἐπανήλθον εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ κατάστασις τοῦ πατρὸς μας δὲν ἦτο καλὴ.

Ἦ ἡ μήτηρ μας δὲν εἶχε πλαιγιάσει καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι τὸ πρωὶ, πολὺ ἐνωρίς θὰ με ἔσταλιν ἴσως νὰ προσκαλέσω τὸν ἰατρὸν.

Εἶχον διέλθει τὴν νύκτα πολὺ τεταραγμένος· ἐξύπνησα πρῶτος. Ἦ ἡ μήτηρ μας ἐκοιμάτο ἔχουσα ἀκουμβισμένον τὸ πρόσωπον εἰς τὴν ἄκρην τῆς κλίνης τοῦ πατρὸς μας, ἐντὸς τῆς χειρὸς του. Νομίζω ὅτι εἶχεν ἀποκοιμηθῆ καταφιλοῦσα τὴν χεῖρα ἐκείνην. Ἦπέθετον ὅτι καὶ ὁ πατὴρ μας ἀνεπαύετο· ὅθεν ἠγέρθην σιγὰ σιγὰ, ἀλλὰ μόλις ἐπλησίασα εἶδον ὅτι εἶχον ἀπατηθῆ. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Δανιὴλ Σώλλιθιν ἦσαν κατὰ τὸ ἡμισυ ἀνοιχτοί, τὸ β' ἔμμημα του ἀνεπαύετο ἐπὶ τῶν ὠγρῶν παρεῖδων τῆς μητρός μας, εἶχε δὲ τὸ βλέμμα του τὸσον λυπηρὸν καὶ τὸσον τρυφερὸν τὴν ἔκφρασιν, ὥστε ἔκλινα τὰ γόνατα παρὰ τοὺς πόδας τῆς μικρᾶς μου κλίνης.

Ἐκλαίον καὶ προσπυρόμην ὁ πατὴρ μας με ἔκουεν. «Ἄγαπητέ μοι Γρηγόρη», μοὶ εἶπε χαμηλῆ τῆ φωνῇ καὶ ὀέτων τὸν δάκτυλον τῆς ἄλλης χειρὸς του ἐπὶ τῶν χειλέων του μοὶ ἐσήμανε νὰ μὴ κάμω ὀδυρὸν διὰ νὰ μὴ ἐξυπνήσῃ ἡ μήτηρ μας.

Μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐξύπνησα τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἀπῆλθον βαινόντες ὄλοι ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ ποδῶς, ἐνῶ διὰ μειδιάματος μόνον μὰς ἀπεχαιρέτιζεν ὁ πατὴρ ἕνα μὴ φωνήσῃ καὶ ἐξυπνήσῃ ἡ μήτηρ.

Ἦτο καιρὸς ἦτο εὐτυχῶς ἄθλιος τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Εἶχομεν μέχρι τῆς ἑσπέρας καλῶς καὶ ἐπωφελῶς ἐργασθῆ, ὅτε ἀφνης περὶ τὸ ἀναμῆμα τῶν λύχνων διακρίνω εἰς μίαν γωνίαν τῆς Πέτρεντ Στρέιτ—νομίζω ὅτι ἔχω ἀκόμη ἔμπορος

μου τὸ μέρος—κάτι τι, τὸ ὁποῖον ἐμαύριζε καὶ τὸ ὁποῖον βεβαίως κάποιος θὰ εἶχε χάσει. Ἦτο μαῦρον χαρτοφυλάκιον οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα. Ἦτο ἀκόμη καθαρὸν καὶ ὄχι πολὺ βρεγμένον· προφανῶς θὰ εἶχε πέσει ὄχι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου. Παρατήρησα κύκλω ἕνα ἀνακαλύψω τὸν ἀπολέσαντα. Ὁ Ἰωῆς μοὶ εἶπεν ὅτι τὸ χαρτοφυλάκιον θὰ ἀνῆκεν εἰς ἓνα ὕψηλόν κύριον σκυθρωπὸν, ὅστις πρὸ μικροῦ διεθλὸν ἐκείθεν τῶ εἶχε δώσει ἡμισυ σελλίνοιον. Ἄλλὰ πῶς νὰ τὸν εἴρωμεν τώρα; Τὸ ἔθικα εἰς τὸν κόλπον μου καὶ ταχύτερον τοῦ συνήθους ἐπανήλθον εἰς τὴν οἰκίαν.

Μόλις ἐφθάσαμεν εἰδείξα τὸ εὔρημα εἰς τὸν πατέρα. Ἦ ἦνοιξε· περιεῖχεν ἔγγραφα. Ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ μας ἔτρεμον ἀναγινώσκοντες τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἀπ' οὗ δὲ τὰ παρατήρησεν ὄλα ἡ μήτηρ μας τὰ ἔθικεν πάλιν εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον, τὸ ἔκλεισε, τὸ ἐτύλιξεν εἰς χαρτίον καθαρὸν, τὸ ἔδωσε καλὰ δι' ἐνὸς γαιτανίου, ἐπέγραψε τὴν διεθθουσίαν καὶ μοὶ τὸ ἔδωκε. Τότα ὁ πατὴρ μας μοὶ εἶπε:—Γρηγόρη, πρόσεξε καλὰ εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον αὐτὸ, εἶνε πολυτιμώτατον. Νὰ υπάγῃς εἰς τὴν ὁδὸν Νόρφολκ εἰς τὸν οἶκον Ἀρρισσῶν, ἀριθ. 11. Ἐκεῖ θὰ ζητήσῃς τὸν κ. Τζαίμς Ἀρρισσῶν κατ' ἰδίαν καὶ ἀπ' οὗ σοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παρουσιασθῇς ἐνώπιόν του τὸν ἐρωτῆς ἂν ἔχασε τίποτε ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ἄν σοὶ εἴπῃ ναι, ὅτι ἔχασεν ἓν χαρτοφυλάκιον (ἡμπορεῖ καὶ ὁ Ἰωῆς νὰ παρατηρήσῃ ἂν ἦνε ὁ ὕψηλός κύριος, ὁ ὁποῖος τῶ ἔδωκε τὸ ἡμισυ σελλίνοιον) καὶ βεβαιωθῆς ὅτι εὐρίσκειται ἐνώπιον τοῦ κητόρος τοῦ χαρτοφυλάκιου, τῶ δίδει; τότε τὸ δέμα τοῦτο διηγοῦμενος εἰς αὐτὴν τῆ πῶς τὸ εὔρες καὶ τὰ λοιπά.

— Δὲν εἶνε πολὺ ἀργά; ἠρώτησεν ἡ μήτηρ μας.

— Τὸ μέρος δὲν εἶνε μακρὸν, καλλίτερα νὰ υπάγουν τώρα.

— Καλὰ λοιπόν, ἅς υπάγουν, ἐπανεῖλαβεν ἡ μήτηρ.

Μὰς ἐκαθάρισεν, ἀπῆλθον καὶ μετὰ μίαν ὥραν εὐρισκόμεθα εἰς ὠραίαν ἀίθουσαν ἐνώπιον ὕψηλοῦ τίνος κυρίου σκυθρωποῦ, ὡς εἶχεν εἶπει ὁ Ἰωῆς, ὅστις ἀμέσως τὸν ἀνεγνώρισε.

— Τί θέλετε; μὰς ἠρώτησε.

— Κύριε, τῶ λέγω εἰμεῖθα οἱ μικροὶ ὀδοκαθαρισταὶ τῆς Πέτρεντ Στρέιτ. Ἐνθυμῆσθε, κύριε, ὅτι κατὰ τὰς τέσσαρας· ἐδώκατε ἡμισυ σελλίνοιον εἰς τὸν μικρὸν μου ἀδελφόν;

— Ἔ; Λοιπόν; δὲν ἔδωκα ἀρετὰ;

— Μάλιστα, κύριε, ἀπῆντησα ἔντρομος, ἀλλὰ ἤλθομεν νὰ σὰς εἶπω μεν ὅτι ἀπ' οὗ δειδῆτε εὔρωμεν κἀτι τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ ἦνε ἰδικόν σας.

Ἦ κ. Ἀρρισσῶν με ἔλαβεν ἀπὸ τῆς χειρὸς, με ἔθικεν ὑπὸ τῆ ρῆς τῆς λυχνίας καὶ πικρατῆρόν με καλὰ, μοὶ εἶπεν

— Έχεις καλήν φυσιογνωμίαν, παιδί μου, καὶ ἂν πρόκηται νὰ κάμῃς μίαν καλήν πράξιν, πολὺ θὰ μ' εὐχαριστήσῃ. Ἐχάσα ἐν χαρτοφυλάκιον ἀπὸ μαῦρον μαροκινόν. Αὐτὸ εὔρες;

— Ἰσα ἴσα, τῷ εἶπον εὐχαριστημένως. Ὁ πατήρ μου, πρὸς ὃν τὸ ἔδειξα, μοι εἶπε νὰ σὰς τὸ φέρω ἀμέσως· εἶδεν εἰς τὰ ἔγγραφα τὴν διεύθυνσίν σου.

— Ἦνοιξε λοιπὸν τὸ χαρτοφυλάκιον;

— Διὰ νὰ ἴδῃ τὴν διεύθυνσιν, ἀπήντησα μετὰ δακρύων.

Ὁ κύριος Ἀρρισσων μὲ παρετήρησεν ἐκ νέου μετὰ προσοχῆς.

— Ἄς ἴδωμεν, μοι εἶπε· λέγων δὲ ταῦτα εἰφαινετο ὀλιγώτερον σκυθρωπός.

Ἐλαβεν εἰς χεῖράς του τὸ χαρτοφυλάκιον, τὸ ἔλυσε, τὸ ἐξετόλιξε, τὸ ἠνοιξεν, ἐξήγαγε τὰ ἔγγραφα, τὰ παρετήρησε, τὰ ἐμέτρησε καὶ ἀφ' οὗ πάντα ἐν τάξει καὶ ἡσυχίᾳ ἠρεύνησεν, ἠρώτησε τὸ ὄνομά μου, τὸ τοῦ πατρός μου, τῆς μητρός μου, ἐξήτασε περὶ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον κάμνουν καὶ ἐν ᾧ ἐγὼ ἀπῆντων, ἔπαιρνε μίαν πρέξανταμβάκου.

Ἀφ' οὗ ἀπήντησα ὅσον εὐκρινῶς ἠδυνάμην εἰς τὰς ἐρωτήσεις του, ἐσημείωσε λέξεις τινὰς διὰ μολυβδίδος εἰς ἓν τεμάχιον χάρτου, μὲ ἔτυψε προστατευτικῶς ἐπὶ τῆς παριᾶς καὶ μοι εἶπε·

— Καλὰ, παιδί μου, πηγαίνετε τώρα.

Ἦκουσα ταῦτα μετ' εὐχαριστήσεως, διότι τὸ σκυθρωπὸν τοῦ κ. Ἀρρισσων καὶ ἡ τραχεῖα φωνή του εἶχον καταφοβίσει κατ' ἀρχάς καὶ ἐμὲ, ἀλλ' ἰδίως τὴν πτωχὸν μικρὸν Ἰωῆ, ὁ ὁποῖος ἔμενε διαρκῶς ἐπισθὲν μου καὶ σιγὰ σιγὰ μοι ἐπανελάμβανε· «πᾶμε, Γρηγόρη, πᾶμε νὰ φύγωμε.»

Ἦτο νῦξ βαθεῖα ὅτε ἐπανήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἦ μήτηρ μᾶς περιέμενον ἀνήσυχος. Ἐδιηγήθημεν τὰ πάντα εἰς τοὺς γονεῖς μας μέχρι τῆς στιγμῆς καὶ ἦν ὁ κ. Ἀρρισσων μᾶς εἶπε «πηγαίνετε τώρα.»

— Τίποτε ἄλλο; ἠρώτησεν ἡ μήτηρ μας.

— Τίποτε, ἀπήντησα.

Ὁ πατήρ μας ἔρριψε τότε ἐπὶ τῆς μητρός μας βλέμμα, τοῦ ὁποῖου δὲν ἐνόησα παρά βραδύτερον μόνον, ἀνεμνησκόμενος αὐτοῦ, τὴν ὄσταν πρῶτηται. Ἐπειτα δὲ ἀποτεινόμενος πρὸς ἐμέ·

— Καλὰ, εἶπε, τέκνον μου, ἔκαμες τὸ καθήκον σου.

Καὶ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς.

— Πεινάτε, μᾶς ἠρώτησε μετὰ τινὰς στιγμὰς σιγῆς ἡ μήτηρ.

— Ναί, ἀπαντήσαμεν καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Ἰωῆ.

— Ἐχεις σὺ τὰ λεπτά, ἐπανέλαβεν ἡ μήτηρ, διότι μὲ τὴν βίαν, ὅπου εἴχομεν νὰ σὲ σταίλωμεν νὰ δώσης τὸ χαρτοφυλάκιον δὲν σ' ἐρωτήσαμεν τί ἐκερδήσατε σήμερον. Πήγαυε λοιπὸν, παιδί μου, νὰ πάρῃς ψωμί.

— Ἐχω σχεδὸν τέσσαρα σελλίνα, εἶπον εἰς τὴν μητέρα μας.

Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἔθηκα τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον μου διὰ νὰ εὔρω τὸ δερμάτινον σακκίδιον, ὅπου ἔθετα τὰ κέρδη μου, ἀλλ' . . . ὠχρίασα.

— Τί ἔχεις; μὲ ἠρώτησεν ἡ μήτηρ.

Δὲν εἶχον εὔρει τίποτε εἰς τὸν κόλπον μου, εἶχον χάσει τὸ σακκίδιον μου μὲ ἔλα μου τὰ κέρδη. Ἐνόησα καὶ εἰς τὰ ἄλλα μου θυλάκια . . . τίποτε!

Τότε ἐξερράγην εἰς δάκρυα.

— Μητέρα, ἐφώνησα, μητέρα μου καὶ ἐγὼ δὲν ἠξέσρω πῶς τὸ ἔπαθα. . . δὲν τῶκαμα ἐπίτηδες. . .

— Τὸ ἔξέρω, παιδί μου, τὸ ἔξέρω.

— Θὰ μοῦπεςεν εἰς τὸ σπῆτι ἐκείνου τοῦ κυρίου, ὅταν ἐκβαλα καὶ τῷ ἔδωκα τὰ χαρτιά του. Θέλεις, μητέρα, νὰ πάγω νὰ ἴδω; ἐκεῖ θὰ μοῦπεςε καὶ δὲν τὸ ἤκουσα εἰς αἰτίας ὅπου ἦτον τὸ χαλί.

— Ὅχι ὄχι, Γρηγόρη μου, μὴν πᾶς.

Καὶ τύπτουσα ἔπειτα τὸ μέτωπον:

— Ἀλλὰ τὰ δυστυχημένα, εἶπε, τί θὰ φάγουν! οὔτε ἐν κομμᾶτι ψωμί δὲν εἶνε εἰς τὸ σπῆτι. . .

— Δὲν πεινώ, μητέρα, οὔτε ὁ Ἰωῆς δὲν πεινᾷ. Ἐἴμεθα κουρασμένοι καὶ θέλομεν νὰ κοιμηθῶμεν, εἴπομεν ριπτόμενοι εἰς τὰς μητρικὰς ἀγκάλας.

Ἦ μήτηρ δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλὰ ὀαλερὰ δάκρυα ἐκυλίσθη ἐπὶ τῶν παριῶν της.

— Γρηγόρη νὰ κοιμηθῶμε, εἶπον τότε πρὸς τὸν Ἰωῆν. Ἀμα μᾶς ἴδη κοιμωμένους ἡ μήτηρ δὲν θὰ κλαίῃ πλέον. Ἀῦρον τὸ πρῶτ' ἰδὼν δὲν ἀποδίδομεν τὸ ἐσπέρας, ὥστε θὰ ἔχη κάτι τι εἰς τὸ σπῆτι ὁ μπαμπᾶς καὶ ἡ μαμμᾶ.

Μετὰ τινὰ λεπτά τῆς ὥρας ὁ ταλαίπωρος μικρὸς Ἰωῆς πλαγιασμένος μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν μικρὴν μας κλίνην ἐκοιμήτο βαθυτάτα, ἔχων τὸν ὄμῶν μου ὡς προσκέφαλον. Ὅτε ἠσθάνθη καὶ ἐγὼ ὅτι ἐμελλε νὰ μὲ καταλάβῃ ὁ ὕπνος ἠνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς· ἵνα ἴδω τί κάμνει ἡ μήτηρ μας. Ἐκᾶθητο κατάκοπος παρά τὸ προσκέφαλον τοῦ πατρός μας, ἦσαν ἡμίκλειστοι οἱ ὀφθαλμοὶ της καὶ ἀπὸ τῶν χειρῶν της τῇ διέφευγεν ἡ ἐργασία. Ὁ πατήρ ἐκοιμάτο καὶ μόνον ἡ βραδεία καὶ δύσκολος ἀναπνοή του διέκοπτε τὴν σιγὴν, ἣτις εἶχεν ἐπικαθῆσαι εἰς τὸ πενιχρὸν μας οἶκημα.

Τῇ ἐπαύριον, ὅτε ἠγέρθη τῆς κλίνης, εὔρον τὴν μητέρα μας εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς ἣν ἀφ' ἐσπέρας τὴν εἶχον ἴδει. Ἐπορεύθη πρὸς τὸν Ἰζών, ἔλαβον τὸ σελλίον καὶ ἐπανήλθον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ταλαίπωρος μήτηρ εἶχεν ἐξυπνήσει, μαθούσα δὲ τί εἶχον κάμει μὲ ἠσπάσθη μετὰ τῆς συνήθους τρυφερότητος. Ἀλλ' ἔκαιον τὰ χεῖλη της.

— Κύτταξε μὴν ὄρωσθήσης καὶ σὺ, μητέρα μου, τῇ εἶπον.

— Μὴ φοβεῖσαι, παιδί μου, δὲν παθαίνω τίποτε, μοι ἀπήντησε.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἡ κατάστασις τοῦ πατρός μας εἶχε δεινωθῆ, τὴν ἄλλην, ἀκόμη χειρότερα. Πρὸ τοῦ ἀπέλωμεν εἰς τὴν ἐργασίαν μας τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤθελεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν νὰ μᾶς κρατῇ ὅλα εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Μήπως θέλεις νὰ μείνουν ἐδῶ σήμερα; ἠρώτησεν ἡ μήτηρ μας.

— Ναί, ναί, ἂς μείνουν. . . . εἶπεν, ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς καλλίτερον:

— Ὅχι, εἶπεν, ἂς ὑπάγουν, ἂς ὑπάγουν. . . Προσελθούσας δὲ ἐμὲ μετὰ μειδιάματος ἔπαξ ἔτι πρὸς ἑαυτόν:

— Γρηγόρη μου, εἶπεν, ἐνθυμῆσαι τί μοῦ ὑπεσχέθης διὰ τ' ἀδέλφια σου καὶ τὴν μητέρα σου;

— Καὶ πάλιν σοῦ τὸ ὑπόσχομαι, πατέρα μου. Ἦμην πολὺ μᾶλλον ἢ τὸ σύνθετος συγκεκινημένος, διότι ἦτο ὑπὲρ ποτε σεμνὸς ἄμα καὶ παράξενος κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ τόνος τῆς φωνῆς τοῦ πατρός μου.

Ἦ χεῖρ του ἡ κάτισχνος ὑπὸ τῆς νόσου καὶ τῶν πόνων εἶχε καταπέσει κατάλευκος καὶ βαρεῖα ἐπὶ τῆς σινδόνης. Τὴν ἔλαβον ἐγὼ καὶ τὴν ἠσπάσθη ἐυλαθῶς φωνῶν ἐπανειλημμένως· «πάτερ μου, πάτερ μου!»

— Φίλιτατέ μου, μοι εἶπεν ἐκεῖνος, σ' ἀγαπῶ ἐκ βαθύς καρδίας. Βίθε ὅλα σὰς τέκνα ἀξιώλογα. . .

Μᾶς ἠσπάσθη καὶ ἡ μήτηρ μας καὶ ἀπήλθομεν τὸ ἐσπέρας τὴν εὔρομεν περιμένουσάν μας εἰς τὴν τελευταίαν βαθυλῖδα τῆς κλῖμακος. Μᾶς περιέμενον, ἀλλὰ δὲν ἐκινεῖτο, ἔλεγες ὅτι πέτρινον ἀγαλμα ἦτο ἐμπρὸς σου. Εἶχεν δαναοίμτους τοὺς ὀφθαλμούς· τῶσον, ὥστε ἐφοβήθη. Ἐγονάτισα ἐμπρὸς της καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη ἐπέμενε σιωπῶσα: «μὴλίτῃς μᾶς λοιπὸν, μητέρα!» ἀνέραξα ἀπελπίς καὶ ἔξω ἐμαυτοῦ.

— Γρηγόρη μου, παιδιά μου, μᾶς εἶπε τότε ὡς εἰ ἐξεγειρομένη ἀπὸ ληθάργῳ, μὴ κάμνετε θόρυβον. . . ὁ πατέρας σας μοῦ φαίνεται. . . μοῦ φαίνεται πῶς κοιμᾶται ἀκόμη.

Ναί, φίλοι μου, ὁ πατήρ μου ἐκοιμάτο, ἀλλ' ἐκοιμάτο διὰ πάντοτε, ἐκοιμάτο τὸν αἰώνιον ὕπνον.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ κ. Σώλλιβαν ὠμίλει ὀρθίος κατὰ τὸν τρόπον τὸν ἀγγλικὸν, ἀλλ' ὅτε ἐπρόφερε τὰς τελευταίας λέξεις δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπομείνῃ. Ἐκείνησ καὶ στηρίζας ἐπὶ τῆς τραπέζης τοὺς ἀγκῶνας ἔκρυψεν ἐντὸς τῶν χειρῶν του τὴν ὄψιν του τὴν δακρύβεκτον.

Τῶν συνδαιτημόνων πάντων εἶχον ὑγραυθῆ οἱ ὀφθαλμοί· οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ διακόψῃ τὴν σιγὴν

τὴν διαδεχθεῖσαν τοῦ πλουσίου τραπεζίτου τοὺς λόγους.

Μετὰ τινὰς στιγμὰς καταστέλλον τὴν συγκίνησίν του, ἠγέρθη πάλιν ὁ Σώλλιβαν.

— Βίς πᾶσαν ἡλικίαν, εἶπε, κλαίει τις ὡς παιδίον ὅταν κλαίῃ τὸν πατέρα του· οὐδὲν δύναται ἐντελῶς ν' ἀποσβέσῃ τὸ πένθος τῶν γονέων. . .

Τρεῖς ἡμέρας, ἀφ' οὗ εἴχομεν συνοδεύσει εἰς τὴν ἐσχάτην του κατοικίαν τὸν Δανιὴλ Σώλλιβαν, ἐκαθήμεθα ἡ δυστυχῆς μήτηρ καὶ ἡμεῖς περὶ λιτῆν καὶ πενιχρὰν τράπεζαν καὶ προσεπάθει ἐκείνη νὰ μᾶς πείσῃ νὰ λάβωμεν ἕλιγην τροφήν, ὅτε ἄμαξα ἐστάθη πρὸ τοῦ οἰκήματός μας. Βῆμα βαρὺ ἠκούσθη εἰς τὴν κλῖμακα, ἠνοιχθῆ ἡ θύρα καὶ ὑψηλὸς τις κύριος παρουσιάσθη.

Ὁ Ἰωῆς ἤρχισε νὰ τρέμῃ ἦτο ὁ κύριος τοῦ χαρτοφυλακίου!

— Τί θέλει, ἀδελφέ μου; μὲ ἠρώτησε σιγὰ σιγὰ τρέμων.

Τὸ ὑπόγειόν μας δὲν ἐφωτίζετο καλὰ. Ὁ ὑψηλὸς ἐκεῖνος κύριος θέσας τὴν χεῖρα ὑπεράνω τῶν ὀφθαλμῶν του διὰ νὰ ἴδῃ καλλίτερον μὲ διέκρινε καὶ μὲ ἐχαιρέτισε κτυπῶν με φιλικῶς ἐπὶ τῆς παρειᾶς, ἔπειτα δὲ ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν μητέρα μας:

— Τὸ παιδάκι αὐτὸ, τῇ εἶπεν, εἶνε καλλίτερον πολὺ ἀπὸ ἐμὲ, διότι ἐκεῖνο τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν τὸ εὔρε, μοῦ ἔφερε σπουδαιότατον χαρτοφυλάκιον, ἐν ᾧ ἐγὼ μετὰ μίαν μόνον ἐβδομάδα τῷ φέρω τὸ πουγγί του, τὸ ὁποῖον ἔχασεν εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Ἐξάγων τότε ἐκ τοῦ θυλακίου του τὸ σακκίδιον μου:

— Τὸ ἀναγνωρίζεις, κύριε; μοι εἶπε. Δὲν εἶνε τὸ ἰδικόν σου; Ἐτῆς πετοῦν τὰ σελλίνα των οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ ξένα σπῆτια;

Ἦμεῖς σιωπῶντες τὸν ἠκούομεν καὶ ἐταρατῶμεθα μάλιστα διότι ὠμίλει μὲ τῶσιν καλὴν διάθεσιν ἐντὸς δαματίου, τὸ ὁποῖον περιέκλειε τῶσον πένθος.

Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐθαύμαζε διὰ τὴν σιωπὴν καὶ παρετήρει κύκλω ὡς διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ αἴτιον τῆς λύπης μας.

— Τί τρέχει λοιπὸν; μᾶς ἠρώτησε. Μήπως φωνάζω πολὺ; μήπως κοιμᾶται κανεὶς;

Τῷ ἔκαμα ἐν σημείον, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀμέσως ἐνόησε τί συνέβαιναν, ἐν τῷ ἄμα δὲ ὁ Ἰζαίμης Ἀρρισσων—διότι ὁ Ἰζαίμης Ἀρρισσων ἦτο—ἐντελῶς μετεβλήθη.

— Ἀχ! κυρία μου, εἶπε πρὸς τὴν μητέρα μου, συσφιγγὼν τὰς λιποσάρκους χεῖράς του, σὰς ζητῶ συγγνώμην. . . Ἦλαίζον ὅτι ἐμελλον νὰ φέρω εἰς τὸν σύζυγόν σας τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ὑγίαν ἰσως, ἀλλὰ φθᾶνω πολὺ ἀργά. . . Βῆμαι ἐνοχος! Ἐγκλημα εἶνε ἡ ἀναβολὴ τῆς ἀγαθοεργίας. Ὁ σύζυγός σας. . .

— Δὲν ἔχω πλέον σύζυγον καὶ τὰ τέκνα μου δὲν ἔχουσι πατέρα.

— Ταλαίπωρος γυνή, δυστυχισμένα τέκνα, ἀνεκράξεν ὁ Ἄρρισιων ἐκ βάρους συγκινηθείς.

Σὰς ὁμίλησας ἐπὶ πολὺ περὶ τοῦ πατρὸς μου διότι δὲν τὸν ἐγνωρίσατε, ἀλλὰ τί νὰ εἶπω περὶ τοῦ Ἄρρισιων, τὸν ὁποῖον πάντες ἔχετε γνωρίσει, ἀρκεῖ δὲ μία λέξις ἵνα σὰς τὸν ὑπομνήσῃ; Ὁ Τζαίμης Ἄρρισιων ἦτο ὁ ἀγαθὸς πλούσιος ὅπως ὁ Δανιὴλ Σώλλιθαν ἦτο ὁ ἀγαθὸς πένης. Ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ πράξῃ ἵνα ὑπογλυκάνῃ τοῦ πένθους μας τὴν πικρίαν τὸ ἐπραξε μετὰ χαρᾶς.

— Ἄχ! ἔλεγεν ἐνίοτε ἡ μήτηρ μου, ἐντρέπομαι νὰ ἦμαι εὐτυχής· ἂν εἶχα τώρα τὸν ἄνδρα μου. . .

— Τὸν ἔχεις, τὸν ἔχεις πάντοτε, ἀπάντα ὁ Ἄρρισιων· οἱ προσφιλεῖς νεκροὶ μας εἶνε πάντοτε μεταξὺ ἡμῶν καίπερ ἀθάσιμοι, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ἀγκυλώμεν. Ἔσο εὐτυχής ἐν τῇ γῇ μετὰ τέκνα σου καὶ θὰ εὐχαριστεῖται βλέπων ταῦτα καὶ ὁ σύζυγός σου ἐν τῇ οὐρανῷ.

Ἐνίοτε πλήρεις εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν εὐεργέτην ἡμῶν :

— Εἴσθε δίκαιοι, ἀγαθοί, τῷ ἐλέγομεν.

— Δὲν εἶνε τοῦτο σπουδαῖον πρᾶγμα, κυρία Σώλλιθαν, ἀπάντα.

Εἶνε ἱκανοὶ δίκαιοι εἰς τὸν κόσμον, ὁ σύζυγός σας ἦτο καλλίτερός μου, τὰ παιδία σας ὅταν μοῦ ἔφεραν τὸ χαροποφάκιον ἦσαν καὶ ἐκεῖνα δίκαιότατα καὶ ἀγαθότατα. Ἄπορῶ πῶς δὲν εὐρέθησαν δέκα δίκαιοι εἰς τὰ Σόδομα διὰ νὰ σωθῇ ἡ πόλις.

Ὁ Τζαίμης Ἄρρισιων δὲν εἶχεν οἰκογένειαν, ἡμεῖς ἐγενναμεν ἡ οἰκογένειά του καὶ ἐκεῖνος δεύτερος πατὴρ δι' ἡμᾶς. Ἡ μήτηρ μας ἐπετῆρει τὰ τῆς οἰκίας μετὰ τσοκαύτης συνείσεως καὶ οἰκονομίας, ὥστε ἀστεϊζόμενος ὁ καλὸς Ἄρρισιων ἔλεγεν ὅτι θὰ προτείνῃ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων νὰ τὴν διορίσῃσι διοικητήριαν τῶν Ἰνδιῶν, διότι μόνη αὕτη ἦτο κατάλληλος· νὰ τακτοποιήσῃ τὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης χώρας χωρὶς νὰ διεγερθῆσι καὶ παράπονα κατὰ τῆς διοικήσεως.

Ἐγὼ ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὰς σπουδὰς μου ἔγυνα ὑπάλληλός του πρῶτον καὶ ἔπειτα μετὰ τινὰ ἔτη συνέταξός του. Ἀπεκατέστησε τὸν Ἰωῆν καὶ ὑπάνδρευσε τῆς ὠραίας μου ἀδελφᾶς μετὰ τοῖς εἰδῶ τῶρα παρόντας σύζυγους των. Καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ εὐεργετικωτάτου ἦτο ἡ σύγχος καὶ γαλήνιος, ἀληθὴς θάνατος δικαίου. Κατὰ τὴν τελευταίαν του ὥραν στραφεὶς πρὸς τὴν μητέρα μου :

— Μετὰ τινὰς στιγμὰς, τῇ εἶπεν, ἀφ' οὗ καταλείψω τὸν κόσμον τοῦτον θὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὸν Πλάστην καὶ θὰ ὑποβάλω εἰς τὴν κρί-

σιν του τὰς πράξεις τοῦ βίου μου, ἔπειτα θὰ λογαριασθῶ μετὰ τὸν σύζυγόν σας, μετὰ τὸν πατέρα σας, τέκνα μου. Πιστεύω ὅτι ὁ ἀγαθὸς οἰκογενεάρχης θὰ μείνῃ εὐχαριστημένος δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀδυνατοῦ οἰκογενείας του μετὰ τὴν θανάτον του ἐπραξε. Μετὰ αὐτὸν θὰ ὁμιλῶ διὰ σὰς...

Ἐδῶ ἐτελείωσα τὸν λόγον τοῦ ὁ Γρηγόριος Σώλλιθαν, ἡ δὲ ἐμήγυρις πολλὴν ὥραν ἀφ' οὗ εἶχε σιγήσει ἐνόμιζεν ὅτι ἤκουεν ἔτι. Ἐπειτα δὲ σεβασμία τις γραῖα ἠγέρθη ἀπέναντι τοῦ Γρηγορίου :

— Γρηγόριε Σώλλιθαν, εἶπε, τέκνον μου, ὁμίλησας ἀξίως τῆς μνήμης τῶν δύο ἀνδρῶν, τοὺς ὁποῖους ἔτι θρηνοῦμεν. Τὰ μικρὰ ἐκεῖνα παιδία—δεικνύουσα τὰ εἰς τὴν ἄκραν τῆς τραπέζης καθήμενα νεώτατα μέλη τῆς οἰκογενείας—τὰ ὅποια εἶνε ἡ ὑπερῆφανα καὶ ἡ χαρὰ μας, θὰ ἐνθυμηθῶσι τοὺς λόγους σου. Καλὸν εἶνε τὰ ὅσα τῶν παιδίων ν' ἀκούωσι τοιαῦτα διηγήσεις, καλὸν εἶνε ἀπὸ στόματός ἀψευδοῦς καὶ φιλονόμου οἷον εἶνε τὸ ἰδικόν σου νὰ μανθάνωσιν ὅτι πρέπει αἰετοῦ νὰ τηρῶμεν τὴν μνήμην τῶν ἀγαπησάντων ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι πρέπει ἡ καρδία μας νὰ λατρεύῃ τοὺς προσηλοθάνοντας γονεῖς ἢ συγγενεῖς μας καὶ ὅτι μετὰ καλὸν βίον ἀρίστη διδασκαλία εἶνε ὁ ὠραῖος θάνατος. Ἀριστον προσκέφαλον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἐσχάτῳ ὕπνῳ εἶνε ἡ καλὴ συνείδησις, μόνον δὲ οἱ πονηροὶ φοβοῦνται τὴν ὥραν τὴν ἐσχάτην. *Λαμβάνουσα δ' ἔπειτα τὸ ποτήριόν τῆς ἡ σεβασμία γυνή,*

— Ὑπὲρ τῆς μνήμης, εἶπε, τοῦ Δανιὴλ Σώλλιθαν, μετὰ φωνῆς, ἡς μετὰ κόπου κατέστειλε τὴν συγκίνησιν, ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Τζαίμης Ἄρρισιων!

— Οὐρρὰ ὑπὲρ αὐτῶν! ἀνεκράξεν ἡ ἐμήγυρις. [P.—J. Stahl.] S.

ΠΑΡΑΦΡΑΣΕΙΣ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ

Εἶναι περιεργὸς ἡ τύχη, ἢν ὑπέστησαν τὰ ἔπη τῶν δύο κορυφαίων τῆς ἀρχαιότητος ποιητῶν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Καὶ τοῦ μὲν Βεργιλίου τὴν ποιητικὴν δόξαν ἐπεσκίασεν ἡ φήμη περὶ τῆς τεραστίας αὐτοῦ μαγικῆς τέχνης, διότι ὁ ποιητὴς τῆς Λινιαίδος ἐνομιζέτο γόης καὶ φαρμακεύς ἐκ τῶν μεγίστων καὶ δεινοτάτων, πολλὰ δὲ βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βρήθουσι ποικίλων μύθων περὶ γυναικῶν καὶ μαγγανευμάτων αὐτοῦ, δι' ὧν ἐξησφάλισε τὴν Νεάπολιν κατὰ πάσης κακοδοῦλου ἀποπειρας, ὧν ὅμως ἔπεσον ἐπὶ τέλους θῦμα καὶ αὐτὸς, ἐπιχειρήσας νάναυεωθῆ καὶ καταστῆ ἀθάνατος. Τοῦ δὲ Ὀμήρου καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐλησμονήθη τέλειον ἐν τῇ δύσει, τὰ δὲ περὶ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ἄσματα τῶν τρουβαδούρων καὶ ἱπποτικῶν μυθιστορήματα βᾶσιν ἔχουσι κυρίως τὰ ψευδεπίγραφα ἡμερολόγια Δίκτυος τοῦ Κρη-

τὸς καὶ Δάρητος τοῦ Φρυγῆς, οὗς ἐνόμιζον τότε πολεμιστὰς παραστάντας ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Τροίας καὶ ἂν τὰ ἔργα ἐμυθεύετο ὅτι ἀνευρέθησαν ἐν τάφῳ τινὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Νέρωνος· διὰ τοιούτων Φραγκικῶν διωρῶν μετωχτευθῆσαν καὶ παρ' ἡμῶν μετὰ τὰς σταυροφορίας ἀσθενεῖς τινες καὶ κακὸίηλοι ἀπαγήσεις τῆς δημοτικῆς μουσικῆς εἰς μικροβάρβαρον ἑλληνικὴν, ἐν αἷς ἡ Ἀνδρομάχη μετωνομάζετο Ἀνδραμαθῆ, ὁ Ἡρακλῆς Ἑρκουλες καὶ ἡ Ἑκάβη Κουβά, ἐκ τοιούτων δὲ θολερῶν πηγῶν ἠντησε τὰς περὶ ἀρχαιότητος γνώσεις του καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ Ἑρωτοκρίτου.

Ἐν Ἑλλάδι σχετικῶς ἡ τύχη τοῦ Ὀμήρου ἦν ὁπωσὸν κρείσσων. Καὶ μὲν ἡ πάλαι αἴγλη εἶχεν ἐξαφανισθῆ, καὶ ἄγνωστος σχεδὸν διετέλει παρὰ τῷ λαῷ ὁ ποιητὴς. Ἄλλ' ὁ μὲν Τζέτζης συνεπλήρου διὰ πενήτων ἐξαμέτρων Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν, ἔβλεπεν τὸν ἐπικὸν κύκλον περιλαβῶν ἐν τοῖς Ἡροσηρικαῖς, τοῖς Ὀμηρικαῖς καὶ τοῖς Μεθ' Ὀμηρον, πληθῆς δὲ σχολιαστῶν ἐπειράτο νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, καὶ αἱ *Παρακροῖαι εἰς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν* τοῦ κατὰ τὴν II' ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος σοφοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου ἐνεκαίνισαν νέαν περίοδον φιλολογικῆς ἀναπάσεως τοῦ ἔθνους. Ἀφ' ἑτέρου συνηθίσταται ἦσαν καὶ αἱ παραφράσεις τοῦ Ὀμήρου εἰς τὴν παρὰ τῶν τότε λογίων γραφομένην γλῶσσαν, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Τζέτζου, Μιχαήλ τοῦ Φελλοῦ, Μανουὴλ τοῦ Χρυσολοῦρα, Ἐμμανουὴλ τοῦ Μοσχόπουλου, Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ καὶ ἄλλων ἀνωγνόμων. Ἀλλὰ πλησίον τῶν ἔργων τούτων μετὰ τὰς σταυροφορίας ἀνεφάνησαν, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, διηγήσεις περὶ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου εἰλημμένοι ἐκ Φιράγκων στιχουργῶν, καὶ ἐξαμβλώματά τινα μεταφράσεων τοῦ Ὀμήρου εἰς τὴν χυδαίαν. Μία τούτων, ἡ τοῦ κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην ἑκατονταετηρίδα ζήσαντος Κωνσταντίνου τοῦ Ἑρμονιακοῦ, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Δημ. Μαυροφρύδου, σφύδρα δ' ἀμφιβάλλομεν ἂν τις ἄλλος τῶν τοιούτων μεταφραστῶν κατάρθωσεν νὰ ὑπερβῇ τοῦτον κατὰ τὴν πυχλὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν μωρίαν. Τὸ στιχουργημα τοῦ Ἑρμονιακοῦ φέρει τὴν ἀκόλουθον σχοινοτενὴ ἐπιγραφὴν, προπόλαια ἀντάξια τοῦ ἔργου· «*Μετὰφρασις ἱστορίας τινὸς ἀρμόδια πρὸ Ὀμήρου, σὺν ἀποτίε γὰρ ἀπολούθως ἔχων τοὺς πολέμους τῆς Τροίας ἀπαραλλήκτως, καθὼς ὁ Ὀμηρος διηγῆται καὶ ἕτεροι ποιηταὶ τοὺς πολέμους καὶ τὴν τοῦ Δουρσίου ἱππον κατασκευὴν καὶ τὴν ἀνάλωσιν τῆς ἀττικῆς Τροίας τὰ μετ' Ὀμηρον τὰ μὴ γραγεῖται ἐν ἀδῶ τοῦ Ὀμήρου βιβλίου τοῦ καλούμενον Ἰλιάδα.*» Διὰ 580 ὀκτωσυντάκτων ἀθλίων στίχων, παραγεμισμένων διὰ πολλῶν γὰρ καὶ ἤρουν, κατάρθωσεν ὁ Ἑρμονιακὸς νὰ παραφράσῃ κατὰ τὴν ἰ-

δίαν μέθοδον δλόκληρον τὴν Ἰλιάδα καὶ νὰ συμπληρώσῃ αὐτὴν διὰ πολὺ πλειστέρων. Ὅπως ἐξ ὄνου καταφανῆ ὁ λέων, ἢ μᾶλλον ὁ ὄνος, ἀποσπώμεν ὀλίγους στίχους ἐκ τῆς ἀπαραλλάκτου ταύτης μεταφράσεως τοῦ Ὀμήρου. Ἐν σίγῃ, 1874 κα. οἱ Τρῶες στενωγορῆθέντες ὑπὸ τῶν Ἀγαθῶν ἀποφασίζουσι νὰ αἰτήσωσι διὰ πρεσβείας ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ καὶ στέλλουσιν ἀγγέλους πρὸς αὐτὸν μετὰ δώρων πολυτίμων. Ἄλλ' ὅμως

Ὁ Δαβὶδ οὐκ ἠβουλήθη συμπάσαι ἀποσεύσαι, ὁπὸ ὅσο γὰρ αἰτίων· μίαν δὲ καὶ πρῶτην ταύτην, μυστατόμενος τοὺς Τρῶας ὅτι γὰρ λατρευτὰς εἰδῶλων, καὶ ἐσυτέραν πάλιν ἄλλην, τοὺς Ἑβραίους ἐφοσεῖτο μὴ τηλῶσεν τοὺς εἰδῶλους καὶ λατρευοῦσιν ἐκεῖνα.

Ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ ὁ Ἀχιλλεὺς ἐκστρατεύσας ἐπὶ Τροίαν,

Φέρει στρατεύματα Βουλγάρων, Ὀθωρῶν τε καὶ Μυρμιδόνων.

Ἄς σημειώσωμεν ὅμως ὡς ἐλαφροτυκὴν περιπτώσιν, ὅτι κατὰ τοῦτο μικρὸν μόνον ποιητικὴν ἀδεία παρήλλαξε τὴν ἱστορίαν, ὡς τότε ἐγράφετο ὑπὸ σοβαρῶν χρονογράφων. Ἀφηγοῦμενος τὰ κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, ὁ Μαλάλας λέγει πρὸς τοὺς ἄλλους· «καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν Ἀτρειδῶν ὁ αὐτὸς Ἀχιλλεὺς, ἔχων ἴδιον στρατὸν τῶν λεγομένων Μυρμιδόνων τότε, νυνὶ δὲ λεγομένων Βουλγάρων.»

Ἄλλ' εἰς περιεργότατον περιπέπτει ἀναχρονισμόν ὁ Ἑρμονιακός, ὅταν περιγράψῃ τοὺς ἐπὶ Τροίαν στρατεύσαντας ἤρωας. Μεταξὺ τούτων συγκαταριθμεὶ Κάτωνα τὸν Ἰωμαῖον καὶ τὸν βυζάντιον Ἰωάννην τὸν Τζέτζην, τὸν ὀλίγω προγενέστερον ποιητὴν τῶν Ἡροσηρικῶν, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄψιν ἐν ἀρχῇ τοῦ στιχουργήματός του!

Ἐτέρω ἔρμειστρος μετὰφρασις εἰς κοινὴν γλῶσσαν τῆς Ἰλιάδος, ἀλλ' ἀσυγκρίτῳ λόγῳ ἀνωτέρα αὕτη τῆς τοῦ Ἑρμονιακοῦ, εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Κεραυραίου, ἢ Ζακυνθίου κατ' ἄλλους, Νικολάου τοῦ Λουκάνου, ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ Μάγον τοῦ 1526 ἐν Βενετίᾳ καὶ μετατυπωθεῖσα τῷ 1640 ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ τῷ 1870 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Αἰμιλίου Λεγγράν. Ἡ πρώτη ἐκδοσις φέρει τὴν ἀκόλουθον περίεργον ἐπιγραφὴν· «Ὀμήρου Ἰλιάς μεταβληθεῖσα πάλαι εἰς κοινὴν γλῶσσαν, ἣν δὲ διορθωθείσα καὶ διατεθεῖσα συντόμως, καὶ κατὰ βιβλία καθὼς ἔχει ἡ τοῦ Ὀμήρου βιβλίος, παρὰ Νικολάου τοῦ Λουκάνου, ἔστι μὲν ἡ βιβλίος πάνυ ὀφθαλμικὸς καὶ ὠρατα τοῖς ἀναγνωστέμενοις, καὶ ἐπειδὴ εἰσὶν ἐν τῇδε τῇ βιβλίῳ ποικίλαι λέξεις θειαί, ἤρουν ὁμηρικαί, ἐρέετο καὶ πίναξ, ἐν τῷ πίνακι, ἐρῆσεις ταύτας τὰς ὁμηρικὰς λέξεις ἀπὸ τῶν ἐξηγημάτων· λάβετε τοιγαροῦν πάντες τὴν βιβλίον, ἵνα ἰδῆτε τὰ ποικίλα κατάρθωματα τοῦ»

Ὁμήρου. (1) Ἡ ἔκδοσις αὕτη κοσμεῖται δι' ἀ- τέχνων ἀλλὰ πολυπληθῶν ξυλογραφημάτων, ἀ- πικονοζόντων τοὺς ὁμηρικούς ἤρωας με μεσαιω- νικάς ἐνδυμασίας καὶ ἱπποτικὸν ὄπλισμόν.

Ἡ παράφρασις τοῦ Λουκάνου, μεγάλως ἐνδι- αφέρουσα ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν, δὲν εἶναι ἀκρι- βής· πολλοὶ τῶν ὁμηρικῶν στίχων παραλείπον- τοι ἐν αὐτῇ, ἔνιοι δὲ καὶ παρερμηνεύονται. Ἰ- δοὺ πῶς ἔχει ἡ ἀρχὴ τῆς Α βραχυδίας·

Τὴν δὲ γῆν ἔδε καὶ λέγε,
ὦ θεὰ μου Καλλιόπη,
τοῦ Πηλείδου Ἀχιλλεύου,
πῶς ἐγένετο δαίμονα,
καὶ πολλὰς λύπας ἔποισε
εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς δὴ πάντας.

Τῆς παραφράσεως προτάσσεται «τίναξ καὶ ἐ- ξήγησις τῶν λέξεων τῶν δεινῶν», ἐν ᾧ ἡ Ἑλλάς ἐξηγεῖται Λεβάντης, ἡ ἑκατόμη ἐορτὴ ποῦ ἐ- γίνετο με ἑκατὸν βόδια, τὸ εἰσαγάγωμεν τὰ τὴν ῥίψωμεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐν ᾧ ἐρ- μινεύονται καὶ λέξεις νῦν ἀπλοῦσταται θεωρού- μεναι, ὡς ἄφρων, π.ι.ε.ἰ.δ.ς, ἀναχωρεῖ μισοῦει ἀπὸ κείνου τὸν τόπον, βουὸν βόδι, πύργος ἢ τοῖρον κλπ.

Κατ' α σημειοὶ δ κ. Σάθας, ἡ παράφρασις αὕτη τοῦ Λουκάνου εἶναι ἡ πρώτη τῆς Ἰλιάδος δη- μοσιευθεῖσα μεθερμηνεύσας εἰς ζῶσαν γλῶσσαν, διότι ἡ πρώτη γαλλικὴ ἐτυπώθη μετὰ τέσσαρα ἔτη (1530), ἡ Ἰταλικὴ μετὰ τεσσαράκοντα ἔξ (1572), ἡ ἀγγλικὴ ἐν ἔτει 1581, ἡ γερμανικὴ τῷ 1620, ἡ βελγικὴ τῷ 1658 καὶ ἡ ἰσπανικὴ τῷ 1788.

Ἐκτοτε ἐπὶ δύο αἰῶνας οὐδέμια ἑτέρα παρά- φρασις τοῦ Ὁμήρου εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἐδημο- σιεύθη, ἀν ἐξαιρέσωμεν τὰς παραφράσεις τῆς Βατραχομουμαχίας. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ πα- ρόντος αἰῶνος (1817—1818) ἐξεδόθη πολύτο-μος ἑμμετρος μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος, καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας βραδύτερον, μετὰ κειμένου, σημειώ- σεων καὶ εἰκόνων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος Γεωργίου Ρουσιάδου. Τὴν ἀξίαν τῆς παραφράσεως ταύτης δύναται νὰ κρίνη τις ἀσφαλῶς, ἅμα ῥίψῃ ἐν βλέμμα εἰς τὸν πρότερον στίχον τῆς Ἰλιάδος,

Μῆνυ ἄϊθε, θεὰ, Πηληϊάδου Ἀχιλλεύου,
ἔστις ἐπλάτυνθη εἰς δύο,

Ψάλλε, ὦ Μοῦσα, τὴν δὲ γῆν τοῦ τέκνου τοῦ Πηλέως,
τοῦ θαυμαστοῦ, τοῦ ἥρωος, τὸν δόρυ τοῦ Ἀχιλλεύου.

Πρὸ δλίγων ἐτῶν (1875) καὶ δ κ. I. Πολυ- λῆς ἀπεπειράθη νὰ μεταφράσῃ τὴν Ὀδυσσειαν εἰς γλῶσσαν δημώδη. Πεζοὶ δὲ μεταφράσεις ἐξε- δόθησαν ἀμφοτέρων τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἐν Κων- σταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ἀργυριάδου (1868—1869) καὶ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Ἀλ. Σκα- λίδου (1870—1874), τῆς δὲ Ἰλιάδος ἐσχάτως (1878) ὑπὸ τοῦ κ. Ἀν. Κωνσταντινίδου.

1. Ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τῶν τοιοῦτων παραφράσεων δὲν πρέπει νὰ συγκαταλεθῶσι καὶ αἱ δι' ὠρισμένον τινα σκο- πὸν ποιηθεῖσαι ἑμμετροὶ μεταφράσεις βασιφιδίων τινῶν, ὡς ἡ τῆς Ὀδυσσεΐας Α ὑπὸ Α. Ρ. Παγκαλῆ, πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ δυνατοῦ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου παρ' ἡ-

Τὴν τόλμην τῶν ἐπιχειρούντων μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου δριμύτατα ψέγει ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ἐν ἐπιστολῇ ἣν ἀμέσως κατωτέρω παρατιθέμε- θα· ἀν δ' οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεύουσι διὰ τὰς εἰς ἔξνας γλώσσας ὁμηρικὰς μεταφράσεις, πόσον ἀ- ληθέστεροι δὲν ἀποδεικνύονται δι' ἡμᾶς, εἰς οὓς μικρὰ μελέτη ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ οἰκείαν τὴν γλῶσσαν τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Οὐγκώ·

Ἀγαπητέ μοι φίλε,

«Οἱ μεγάλοι ποιητὰὶ δημοῖζουσι με τὰ με- γάλα ἔρη. Τὰ ἔπη αὐτῶν ψάλλονται ἐν πάσαις ταῖς γλώσσαις, διότι τὰ ὀνόματά των περυ- ρίζουσιν εἰς πάντων τὰ χεῖλη. Ἄλλ' ὅπερ πάν- τας τοὺς λοιποὺς ὁ Ὁμηρος ἔσχε τὴν εὐτυχίαν, ἡ μάλλον τὴν δυστυχίαν, νὰ εὖρη πληθὺν διερ- μινῶν. Ἀντιγραφεῖς ἄλλιοι καὶ ἐλεεινοὶ μετα- φραστὰὶ παρεμύρφωσαν τερατώδως τὰ ἔπη αὐ- τοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀττίου Λαβέω- νος (Attius Labio) μεταφράζοντος,

Crudum mihi nec Priamum Priami quo risissios

[Ῥομῶν ἀς εἶπες τὸν Πρίαμον καὶ τοὺς παῖδας τοῦ Πριάμου] μέχρι τοῦ ἡμετέρου Μαιουί, τοῦ ὁμηρικοῦ ἤ- ρωας εἰς ἐλεεινοὺς μεγάλους δοῦκας μεταβαλόν- τος, ἀπὸ Ζωΐλου τέλος τοῦ γραμματικοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅπως μεγὰς ὁ ἀριθμὸς τῶν πυγμαλίων τῶν ἀτυπειοθέτων νάνυψώσω- σι τὸ βόταλον τοῦ Ἡρακλέους.

«Μὴ ζήτει νὰ συναναφύρησαι μετὰ τῶν νάν- νων ἐκείνων. Ἡ μετάφρασις σου δὲν ἐδημο- σιεύθη, καὶ εἶσαι εὐτυχῆς δυνάμενος νὰ τὴν καύσης.

«Μετάφρασις Ὁμήρου εἰς τὴν Γαλλικὴν / ἀλ- λά θὰ ἦτο τοῦτο τερατώδες! Οὐχὶ ὅτι δυσπε- ττήθη ἐν τῇ μεταφράσει σου, διότι οὔτε ἀνέ- γνων οὔτε σκοπῶ νὰ ἀναγνώσω ποτὲ αὐτὴν, σοὶ ἐπαναλαμβάνω ὅμως ὅτι μετάφρασις ἑμμετρος οἰουδήποτε μεγάλου ποιητοῦ, παρ' οἰουδήποτε γιννομένη, εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον, χιμαιρα. Καὶ τὸ λέγω ἐγὼ ὁ μεταφραστὴς πεντακισχιλίου στί- χους τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Βεργιλίου, οὓς ὅμως ἐπιμελῶς μέχρι τοῦδε ἀπέκρυψα. Ἀλλὰ τὸν Ὁ- μηρον, κύριε, τὸν θεῖον Ὁμηρον ἢ Πρὸς Θεοῦ! . . .

«Εἰξέρεις ὅτι ἡ ἀπλότης μόνον τοῦ Ὁμήρου εἶναι ὑφαλος, καθ' ἣς προκρούσαντες συνετρί- βησαν οἱ μεταφραστὰὶ του; Παρὰ τῇ κυρίᾳ Δα- σιδῆ ἡ ἀπλότης αὕτη κατέπεσεν εἰς χυδαίωτητα, παρὰ Λαμότ εἰς ἀχμηρότητα, παρὰ τῷ Βιτωλὲ εἰς μικρολογία.

«Ὁ Φραγκίσκος Πόρτις λέγει ποῦ, ὅτι ἵνα ὑμνήσῃ τις τὸν Ὁμηρον ἐπαξίως πρέπει νὰ ἦναι Ὁμηρος καὶ αὐτός. Ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν μεταφρά- σῃ τί πρέπει νὰ ἦναι; Σκέψθητι.

«ΒΙΚΤΩΡ ΟὐΓΚΩ.»

**II.

μιν καὶ ἡ γλαφυρὰ καὶ ἀφελιστάτη τοῦ Ζ ὑπὸ Δ. Βικλία, γιννομένη ὡς καταδειχθῆ ἡ δημοτικὴ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν πρὸς τὰ δημοτικὰ ἔπη.

Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΗΜΑΣ ΑΗΡ

Τί ἤθελε γίνεαι ὁ ἄνθρωπος, τί ἤθελεν γίνεαι δλα τὰ ζῶα, ἀν δὲν ἠδύνατο ν' ἀναπνεύσασαι τὸν ἀέρα; Ἐξ ἔλων τῶν οὐσιῶν, τῶν ἀναγ- καίων πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς, ὁ ἀήρ εἶνε ἡ μάλλον ἀναγκαῖα. Ἀναστείλατε ἐπὶ τινα χρό- νον τὴν ἀναπνοὴν, δηλαδὴ τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, δι' ἣς εἰσάγεται ἐν τοῖς πνεύμοσιν ὁ ἀήρ, καὶ θέ- λετε φέρεαι εἰς κίνδυνον τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώ- που καὶ τῶν ζῴων· καταπαύσατε αὐτὴν, καὶ θέλετε καταστρέφει τὴν ζωὴν. Ὁ ἀήρ, τὸν ὀ- ποτεον εἰσπνεόμεν, ἀποτελεῖ τροφήν τοῦ σώμα- τος, καὶ μάλιστα τὴν κυριωτέραν. Δυνάμεθα νὰ ὑποφέρωμεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν στέρησιν πά- σης ἄλλης τροφῆς, δυνάμεθα νὰ συνειθίσωμεν ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν χρεῖαν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ἀνευ βεβαίου κινδύνου τῆς ζωῆς νὰ στερηθῶμεν τοῦ ζωοποιούτος ἡμᾶς ἀέρος. Ἐξ ἔλων τῶν ὕλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τοῦ ἀέρος εἶσιν ἡ μάλλον ἀπαραίτητος καὶ μάλ- λον ἐπιγούσα. Ἀναπνεόντες δὲ τὸν ἀέρα, δια- τηροῦμεν ἐν ἡμῖν τὰ βιολογικὰ αὐτοῦ μέρη, καὶ ἐκ- πνεόμεν τὰ ἀκατάλληλα πρὸς τὴν ἡμετέραν ζωὴν. Κατάκλειστοι ἐντὸς στενοῦ χώρου οἱ ἄν- θρωποι, δηλητηριάζονται καὶ ἀποπνίγονται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐκκενῶν πνοῆς, διότι ὁ εἰσπνεό- μενος ἀήρ ἀποβάλλει ἐντὸς ἡμῶν τὰ θρεπτικὰ αὐτοῦ μέρη καὶ καθίσταται ἀνεπιτήδευτος νὰ πα- ρέξῃ πλέον ἡμῖν τὴν ζωὴν. Τὸ αὐτὸ ἤθελε συμ- βῆ καὶ εἰς τὰ ζῶα· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ εἰς τὰ φυτὰ, ἅπερ καὶ αὐτὰ διὰ τῶν φύλλων εἰσπνεοῦσι καὶ ἐκπνεοῦσι τὸν περιβάλλοντα αὐτὰ ἀέρα. Ἄνευ ἀνεκνώσεως τοῦ ἀέρος, ἡ ἰσχυροτέρα καὶ μάλλον σφριγῶσα φυτεῖα φθίνει καὶ μαραινεται. Εἰς τὸν ἐλεύθερον καθαρὸν ἀέρα τὰ πάντα τούναντιον εὐημεροῦσι καὶ ἐνδυναμοῦνται.

Ἀπαραίτητος πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν, ὁ ἀήρ ἀ- ποτελεῖ πρὸς τούτοις τὴν κύριον ἔρον διὰ τὴν καθυσιν τῶν σωμάτων, τὴν μεγάλην ταύτην πρᾶ- ξιν, δι' ἣς παρασκευάζει ὁ ἄνθρωπος τὴν θερ- μανσιν καὶ τὴν τροφήν αὐτοῦ καὶ δι' ἣς παραγμα- τοποιοῦνται αἱ πλεῖστοι χημικαὶ μεταβολαὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ ἀήρ εἶνε ἡ τροφή τοῦ πυρός· ἄνευ ἀέρος τὸ πῦρ δὲν ἀνάπτει, σθέννται.

Ὁ ἀήρ εἶνε προσέτι ὁ ἀγωγὸς τοῦ ἡγού· αἱ τοῦ ἀέρος δονήσεις, προσβάλλουσαι τὸ ἀκουσι- κὸν ὄργανον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ παρὰ τοῖς ζῴοις, καθιστῶσιν αὐτοῖς αἰσθητοὺς τοὺς ἤχους καὶ τοὺς κρότους. Πᾶς ψόφος, πᾶσα βοή, ἀπὸ τῶν βροντῶν τοῦ κερανοῦ μέχρι τοῦ ἀσθενοῦς ψιθυρισμοῦ βυακίου, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν δονή- σεων τοῦ ἀέρος. Ἡ φωνὴ καὶ τὸ ἄσμα, αἱ κραυ- γαὶ καὶ οἱ φθόγγοι τῶν ζῴων, ὁ ἔναρθος λό- γος τοῦ ἀνθρώπου, παράγονται μόνον διὰ τῆς ἐκβολῆς ποσοῦ τινος ἐσωτερικοῦ ἀέρος, προξε- νοῦντος τὰς δονήσεις ἐπὶ τοῦ λοιποῦ περιέχοντος.

Ἀφαίρεσατε τὸν ἀέρα, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὀ- λης τῆς γῆς θέλει ἐπικρατήσῃ φρικώδης σιωπὴ, εἰκὼν καὶ συνέλεια τοῦ καθολικοῦ θανάτου.

Ὅ,τι δὲ ἡμεῖς ἀέρα ἢ ἀτμοσφαῖραν ἀποκα- λούμεν, πόβρω ἀπέχει τοῦ νῦν ἦνε στοιχεῖον τόσον ἀπλοῦν καὶ καθαρόν, ὅσον κλίνομεν νὰ πιστεῦσωμεν, ὅταν παρατηρῶμεν τὴν διαφάνειαν καὶ τὴν φαινομένην ἐλαφρότητα αὐτοῦ. Τὴν σῆ- μερον εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ ἀήρ εἶνε σῆμα, ἔχον ὠρισμένην βαρῦτητα· σύγκειται δὲ ἐκ δια- φέρων στοιχείων. Ἐν τῷ ἀέρι περιέρονται ἀ- ναλελυμέναι ἔλαι αἱ ἄλλαι οὐσίαι, ἅς κατα- χηρικῶς ἀποκαλοῦμεν στοιχεῖα, τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, ἡ γῆ καὶ τὰ διάφορα μέταλλα. Τοῦτο δὲ βεβαιοῦται, ὅταν βλέπωμεν τὰ ὑπὸ τῶν φλογῶν ἐπὶ τῆς γῆς καιόμενα σώματα, οἷον λείθους τι- νὰς, ξύλα, φυτικὰς ἢ ζωϊκὰς οὐσίας, μεταβαλ- λόμενα εἰς ἀτμὸν ἢ εἰς καπνὸν καὶ ἀναμιγνύο- μενα ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος. Καὶ αὐτὰ τὰ σώματα, ἅπερ σῆπονται καὶ ἀποσυντίθενται, μόνον ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν ἐν εἶδει κόνεως ἐπὶ τῆς γῆς ἐγκαταλείπουσι, τὴν δὲ πλείστην αὐτῶν οὐσίαν ἐξατμιζομένην μετὰ τοῦ ἀέρος συγχέουσι. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἀν δὲν ἐλάμβανε διὰ τῆς τροφῆς ἀρκούσαν ἀναψυχὴν, ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγου ἀπολέσει ἀπάσας τὰς σημαντικὰς αὐτοῦ δυνά- μεις, ἅτε τοῦ σώματος τοῦ διηνετικῶς ἐξατμιζο- μένου ἐν τῷ ἀέρι, ἐξ οὐ λαμβάνει ὡς ἀντάλλαγμα νέας καὶ καταλλήλους θρεπτικὰς οὐσίας.

Ἀλλὰ τὴν βεβαιωτέραν ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀήρ σύγκειται ἐκ ποικιλωτάτων στοιχείων, παρέ- χουσιν ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν οὐρανὸν θαυμασία καὶ εὐεργετικὰ φαινόμενα, ἅπερ ἀποκαλοῦμεν με- τέωρα. Ὁ αἰθριώτερος οὐρανὸς δύναται ἐντὸς ὀ- λίγων στιγμῶν νὰ καλυφθῇ ὑπὸ μαύρων νεφῶν, ἐν αὐτῇ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ παρασκευαζομένων, καὶ νὰ χύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς κρουνοὺς βροχῆς, ποιού- σης αὐτὴν γόνιμον, ἢ ὀλοκλήρους καταπλημμυ- ριζούσης χώρας.

Ὅ,τι δὲ ἐν καιρῷ θέρους καταπίπτει ὡς γο- νιματοῖς βροχῇ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἡμῶν ἢ περι- πλανᾶται ὡς ἀπειλητικὸν νέφος, φέρον χάλαζαν, ἐν ὥρᾳ χειμῶνος καταβαίνει ἐν εἶδει νιφάδων χιόνος, ἵνα σκεπᾶσῃ καὶ διαθερμάνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ψύχους νεναρκομένην γῆν. Ἡ δὲ δρόπος καὶ ἡ πάχνη εἰσιν ὑποστάσεις τοῦ ἀέρος. Καὶ δὲν πρό- πει τις ἄρα γὰ νὰ ἐκλάβῃ δλοκλήρον τὴν περι- βάλλουσαν τὴν γῆν ἀτμοσφαῖραν ὡς θάλασσαν ὕδατος λεπτοτέρου τῆς οὕτω παρ' ἡμῶν κα- λουμένης οὐσίας;

Ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου αἰθερίου ὠκεανοῦ ὑπάρ- χουσιν ἡ σχηματίζονται καὶ τὸ ἐν εἶδει καταπι- πτόντων ἀστέρων μετάρσιον πῦρ, καὶ οἱ συνε- χῶς ἐπὶ τῆς γῆς πίπτοντες ἀρόλιθοι. Οἱ τε- λευταῖοι οὗτοι εἰσὶ σώματα στερεὰ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ πυρίτου συνιστάμενα, ἔξωθεν μὲν με- λανὰ, ἔσωθεν δὲ ξανθόλευκα· συνήθως δὲ κατὰ

τὴν πτώσει αὐτῶν φαίνονται περικυκλωμένα ἐντὸς πυρίνης σφαίρας, ἧτις διαβρῆγνυται εἰς τὰ ὕψη μετὰ μεγάλου κρότου καὶ ῥίπτει τὸν περιεχόμενον λίθον. Ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀνθρώπων δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ἐξηγήσῃ τὰ εἰρημένα μετέωρα. Εἰσὶν ἄρα γε ὕλαι, ποσερχόμεναι ἐξ ἄλλων οὐρανίων σωμάτων καὶ εἰσελθόν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς γῆνης ἔλξως, ἢ σχηματίζονται ἐν αὐτῇ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτῆς περιεχομένων οὐσιῶν; Οὐδόλωσ ἀπίθανον εἶνε νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι καθὼς διὰ τοῦ πυρὸς ἀναλύονται καὶ εἰς καπνὸν καὶ ἀέρα μεταβάλλονται λίθοι καὶ μέταλλα, οὕτω δὲ ἀγνώστου τοῖς ἀνθρώποις δυνάμεων καὶ συνδυασμῶν συντίθενται ἐκ τῶν ἀερρίων οὐσιῶν καὶ κατασκευάζονται μέταλλα καὶ λίθοι καταπίπτοντες ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅσον πλεονέκτερον προσεγγίζει εἰς τὴν ἐπιφανῆσαν τῆς γῆς ὁ ἀῆρ, τόσοον περισσώτερον πυκνοῦται, διαφθίρεται καὶ νοσώδης ἀποβαίνει. Τούτων δὲ ὅσον ὑψηλότερος καὶ μάλλον μακροκρυσμένως ἀπὸ τοῦ ἐδάφους εἶνε, τοσοῦτον καθαρότερος, ἁραιότερος καὶ ὑγιεινότερος καθίσταται. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὄρεων γίνεται τοσοῦτον λεπτός, ὥστε μόλις δύναται τις νὰ εἰσπνεύσῃ αὐτόν· δύο δὲ μίλλια κατ' ὀρθὴν ὑπερῶν τῶν κεφαλῶν ἡμῶν εἶνε ὅλος ἀκατάλληλος εἰς τὴν ζωὴν τῶν γῆτινων ὄντων. Οὐδὲν πτηνόν, οὐδ' αὐτὸς ὁ ὑψιπέτης ἀετὸς, ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ τὴν ἀνω ἐπιφανῆσαν τοῦ μεγάλου ἀτμοσφαιρικοῦ ὠκεανοῦ, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ἐνδιαιτώμεθα ἡμεῖς.

Ἄλλ' ἐν τῷ στρώματι, ἐν ᾧ δύνανται νὰ ἀναπνεύσωσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντα πλάσματα, ὁ ἀῆρ ἐστὶ λίαν σπηῆρος. Ἐνταῦθα, ἔχων τὴν ἀπαιτουμένην πυκνότητα, διατηρεῖ καὶ ἐνδυναμῶναι τὰς ἡλιακὰς ἀκτίνας, συνθλάττων καὶ ἀντανεκλῶν ἐκάστην αὐτῶν ὡς διὰ μυρίων σκαφίων ἢ φακωτῶν ὕλων. Οὕτω διατηρεῖται ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ἧτις ἄλλως ἤθελε καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ψύχους. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὄρεων μόλις ὀλίγιστα ζῶσι ζῶσα, καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ καταστρέφονται, καὶ αὐτὴ ἡ συνήθως ὑψηλὴ ἐλάτη μόλις φθάνει τὸ ὕψος μετρίου θάμνου. Τὸ ἀραιὸν τοῦ ἀέρος εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα εἶνε αἰτία τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους, τοῦ καταστρεπτικοῦ πάσης ζωῆς φύσεως. Χιόνες ἀδιάλυτοι καλύπτουσι αἰωνίως τὰ ὑψηλὰ ὄρη, καὶ τοὶ κείμενα ἱκανὰς χιλιάδας πυθῶν πλησιέστερον ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου ἢ αἱ χαμηλὰ κοιλάδες, ἧθελον δὲ βεβαίως ἐπισωρευόμεναι σχηματίζουσι νέα ὄρη ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἂν ἡ φυσικὴ τῆς γῆς θερμότης δὲν διέλυε κατὰ μικρὸν τὰ κατώτερα αὐτῶν στρώματα, μεταβάλλουσα αὐτὰ εἰς πηγὰς καὶ εἰς καταπίπτοντα ὕδατα, δι' ὧν σχηματίζονται οἱ περὶ χεῖμαρῶν καὶ οἱ ποταμοί.

Καθὼς δὲ τὴν δυνάμιν τῆς θερμότητος, οὕτω

καὶ τὴν δυνάμιν τοῦ φωτὸς ἐπαυξάνει ἡ τοῦ ἀέρος κατὰλληλος πυκνότης, καὶ τὰ πάντα θαυμασίως λαμπρὰ ἀναδεικνύει. Ἐν ἀνεφέλῳ τοῦ θέρους ἡμέρᾳ οὐδεὶς ἀνθρώπινος ἀφθαλμὸς δύναται ν' ἀτενίσῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν περιλαμπῆ οὐράνιον χῶρον. Ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τούτων φαίνεται ὁ οὐρανὸς ἦττον φαεινός, χρώματος δὲ κυανοῦ βαθέος, σχεδὸν πρὸς τὸ μέλαν ἀποκλίνοντος, ὁ δὲ ἡλῖος ἀσθενεστερὰς ἔχει τὰς ἀκτίνας αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀστῆρες ὀλιγώτερον στίλβουσι. Ἄν ἦτο δυνατόν ν' ἀναβῆ τις εἰς ὑψηλότερας ἐτι χῶρας ἤθελε βεβαίως εἶδει τὸν ἡλίον γυμνὸν ἀκτίνων περιστένοντα τὴν ὀψιν πλησιφαθοῦς σελήνης ἐν τῇ σκοτεινῇ στερεώματι. Καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος, ὁ μάλλον ἰσχυρὸς ἐν τοῖς κατωτέροις τῆς ἀτμοσφαιρας ἡμῶν στρώμασιν, ἐξασθενεῖ κατὰ λόγον τῆς ἐπὶ τῶν ὄρεων ἀναψώσεως ἡμῶν· εἰς δὲ μεγαλειτέραν ἀρκίωσιν τοῦ αἰθέρος, δὲν ἀκούσεται πλέον δι' ὧτα ἀνθρώπων ὁ ἥλιος.

Ὁ μεταρσιος ὠκεανὸς εὐρίσκειται εἰς διηνεκὴ κίνησιν καὶ ἀναβρασμόν. Ὅτε μὲν συνταράττουσιν αὐτὸν ἀφανῶς αἱ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμιάσεις, ὅτε δὲ αἱ διὰ τῆς θερμότητος διαστῆλλουσαι αὐτὸν ἡλιακαὶ ἀκτίνες· ἄλλοτε δὲ πηλαγὸς διεγίρεται ὑπὸ τῆς ἐλαστικῆς δυνάμεως τῶν οὐρανίων σωμάτων. Τοιαύτην τινὰ κίνησιν δὲν παράγει καὶ ἐπὶ τῶν ὕδατων τῆς θαλάσσης ἢ σελήνης, προξενούσα ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῆς τὰς τακτικὰς ἐπαναλαμβανόμενας παλῆσεις;

Τὰς κινήσεις καὶ ἀραιώσεις ταύτας τῆς ἀτμοσφαιρας ἀποκαλοῦμεν ἀνέμους, καταιγίδας, τυφῶνας, λαίλαπας· εἰσὶ δὲ οἰονεὶ ποταμοὶ ἀερίοι, ἔχοντες ἴδιον καὶ ὠρισμένον βροῦν, καὶ ἀποδεικνύουσιν ἀριθῆλως, ὅτι καὶ ὁ ἀῆρ, καίτοι ἀόρατος, ἀποτελεῖ σῶμα φυσικόν. Ὅταν σφοδρῶς ἀνέμου ἐπιφορὰ, προσβάλλουσα μετὰ πατάγου χωρίον τι, ἀφαιρῶσῃ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τὰς στέγας, κρημνίσῃ τοίχους, ἐκρίζωσῃ δένδρα, ταῦτα πάντα δὲν προέρχονται ἐκ μόνης τῆς ταχύτητος τοῦ ἀέρος, ἀλλ' εἰσὶ κατὰ μέγα μέρος ἀποτελέσματα τοῦ ἀερίου ὄγκου, συντρίβοντος πᾶν τὸ παρῆγον αὐτῷ ἀντίστασιν. Ἡ ταχύτης πολλαπλασιάζει βεβαίως τὴν δυνάμιν, ἀλλὰ δὲν γεννᾷ αὐτήν. Πολλὰ τῶν πτηνῶν φθάνουσι τῶν ἀνέμων τὴν ταχύτητα, καὶ ὅμως ἡ ταχύτης αὕτη δὲν παρέχει αὐτοῖς ὅμοιον τινὰ δυνάμιν. Ἄλλοτε ὅμως, καὶ ἰδίως ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ, λαίλαπες διατρέχουσι μέγιστος ἐξήκοντα γαλιτικῶν μέτρων διάστημα εἰς πᾶν δεύτερον λεπτόν, ὅπερ ἀποτελεῖ τεραστίαν ταχύτητα, ὑπερβαίνουσαν ἐπτάκις καὶ ὀκτάκις τὴν ἐν τοῖς σιδηροδρομοῖς συνήθη τῶν ἀτμαμαζῶν πορείαν.

Πᾶσα βία διὰσεισὶς τῆς ἀτμοσφαιρας, ἡγουν τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς ἀέρος, ἐστὶν ἐπανάστασις καὶ ἀνακάλυψις τοῦ ἀερίου ὠκεανοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναπνεύμεν, καὶ ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν

καταπληκτικωτέρων τῆς φύσεως θαυμάτων. Οὐδὲν ἐντὸς τρομερώτερον καταιγίδος, ὅταν αὕτη παταγοῦσα φέρεται ἐπὶ τὰς χῶρας τῆς γῆς, ὅταν πρόβριζα ἀνασπᾷ μεγάλα καὶ δυνατὰ δένδρα καὶ ὡς ἐλαφρὰ ἄχυρα ἀναρρίπτῃ αὐτὰ· ὅταν μετὰ πολλοῦ κτύπου ἐλόκληρα δάση ἄρδην διαφθίρῃ, τὰ δὲ στερεώτερα οἰκοδομήματα διασειῇ ἢ εἰς σωρὸν μεταβάλλῃ ἐρειπίων· ὅταν ποταμοὺς εὐρυρέοντας κολῆν ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν, ἐξογκῶν τὰ ὕδατα αὐτῶν καὶ οἰονεὶ φαίνεται βιάζουσα αὐτοὺς νὰ στρέψωσι τὰ βεῖθρά των πρὸς τὰς πηγὰς· ὅταν ἀπογυμνῶν τὰς τῶν ὄρεων λαγύνας καὶ τὰς ἀποβρῶγας πέτρας διαβρῆγνύῃ. Ὁ μέγας βόμβος, ὁ πάταγος, ἀντηχῶν εἰς τὰ ὕψη τοῦ αἰθέρος ἐν τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς, ἐπαυξάνει τὴν φρίκην. Σπουδῆ φεύγουσιν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν οἰονεὶ ἐπτερωμένα τὰ μαῦρα τοῦ οὐρανοῦ σύννεφα, ἐντρομα δὲ τὰ πτηνὰ πετῶσι πρὸς τὰς φωλεὰς των καὶ τὰ θηρία ὠρυόμενα κρύπτονται εἰς τὰς καταδύσεις αὐτῶν.

Ἐτι ὅμως φρικωδέστερα τῆς καταιγίδος ταύτης εἶνε ἡ ἐπὶ τῆς θαλάσσης συμβαίνουσα. Ἐν τῇ θαλάσσῃ ἱστοὶ πολλοὶ καὶ πελώριοι, δίκην καλάμων, συνθλάττονται, μυριάδων δὲ καὶ σιδηρόστερα πλοῖα ὡς ἀκάτια ἐπὶ τῶν σκοπέλων συντρίβονται, ἢ αὐτανδρα καταποντίζονται. Ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀναμιγνύεται ἡ λαίλαψ μετὰ τοῦ κλύδωνος, ὁ βόμβος τῶν ἀνέμων μετὰ τοῦ βρυχήματος τῶν κυμάτων, ἅτινα ἐν τῇ φοβερᾷ αὐτῶν ἀναστατώσει φαίνονται ποτὲ μὲν ὅτι ἀποκαλύπτουσι τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς, ποτὲ δὲ ὅτι ἀναρρίπτουσι τὰ ἀφρίζοντα αὐτῶν ὕδατα μέχρι τοῦ οὐρανοῦ θόλου.

Αἱ ἀπειλαὶ τῆς ἡγρωμένης φύσεως ἀναγκάζουσι τὸν ἐνδοιαστήν νὰ πιστεύσῃ καὶ τὸν ἀμαρτωλὸν νὰ προσευχηθῆ. Τότε τῆ ἰσχὺς τῶν ἡμιθέων τῆς γῆς, τῶν ἐμπορούντων τοῖς ὄχλοις φόβον, τῶν πολυσηνῶτων, ἀναφαίνεται εὐτελής κενοδοξία, πομφόλυξ, φληνάφος.

Αἱ φρικτόταται τρικυμῖαι καὶ αἱ τρομερόταται λαίλαπες συμβαίνουσιν ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ ἡλίου διακεκαυμέναις χῶραις. Ἐτι καὶ σήμερον ἔντρομος γίνεται ὁ κάτοικος τῆς Αἰγύπτου, ὅταν ὁ καυστικὸς καὶ θανατηφόρος ἄνεμος, ἐν αὐτὸς χυμῖν ἀποκαλεῖ, πνεύσῃ ἀπὸ τῆς ἐρήμου. Ὁ συνήθως αἰθρῖος καὶ λαμπρὸς οὐρανὸς τῆς γῶρας ἐκείνης αἴφνης θολοῦται καὶ συννεφεῖ· ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου φαίνεται κατακόκκινος· ὁ ἀῆρ, λαμβάνων σκοτεινὸν χρώμα, οἰονεὶ ὑπὸ κωνορτώδους ἀτμοῦ πεπληρωμένος, γίνεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καυστικώτερος. Ἐν τῷ ἅμα τὰ φυτὰ μαραινόνται, τὰ φύλλα ἀποξηρανθέντα πίπτουσι ἀπὸ τῶν δένδρων· ἡ θερμότης κατὰ μικρὸν μεταδίδεται καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μάλλον ψυχρὰς οὐσίας, εἰς τὰ μάρμαρα, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ ὕδωρ. Ἀνθρώποι καὶ ζῶα κρύπτονται εἰς

τὰ ὑπόγεια, εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τὰς σπᾶς τῆς γῆς, ἵνα διαφύγωσι τὰς ἀμέσους καταφορὰς τοῦ θεοβίου αὐτοῦ ἀνέμου. Οὐαὶ ἐκεῖνῳ, ὃν τινα προσβάλλει ὁ χαμσί· παραχρῆμα πνίγεται ὁ δυστυχὴς καὶ πίπτει νεκρός.

Παραπλήσιός ἐστι καὶ ὁ ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀραβίας πνέων φαρμακερὸς σιμόν. Ὅταν ἐξαπίνης ἐγερθῆ, ἅπανα ἡ ἀτμοσφαῖρα γίνεται διάπυρος καὶ ἐρυθροειδής. Συριγμὸς καὶ ψόφος συνοδεύουσιν αὐτόν, θειώδης δὲ καὶ πνιγηρὰ ὀσμὴ ἔπεται κατόπιν αὐτοῦ. Ἐν ὀφθαλμοῦ ῥοπῇ διαφθίρει πᾶν τὸ προστυχόν αὐτῷ· ὡς ἀστραπὴ φονεύει πᾶσαν ζῶσαν ψυχὴν, μὴ δυνηθεῖσαν ἐγκρίως νὰ προφυλαχθῆ ἀπὸ τῆς δηλητηρίου αὐτοῦ πνοῆς.

Ζησιοκκε.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΑΝΑΡΕΣ. Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΤΥΧΗ

Ἐκ τῶν τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α΄.

Οὐδέποτε ἐγένοντο πράξεις μεγάλαι καὶ κατὰ συνέθειαν, αἱ ὁποῖαι νὰ προέκυψαν ἐκ συμβεβηκότος ἢ τῆς τύχης· σπανίως βλέπει τις τοὺς μεγάλους ἀνδρας νὰ ἀποτυγχάνουσιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν. Θεωρήσατε τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν Καίσαρα, τὸν Ἀννίβαν, τὸν μέγαν Γουσταῦον· πάντοτε ἐπιτυγχάνουσι. Μήπως διότι εἰσὶν εὐτυχεῖς γίνονται οὕτω μεγάλοι; Ὁχι· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰσὶν ἄνδρες μεγάλοι, καθυποτάττουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν εὐτυχίαν· ἅμα δὲ τις θελήσῃ νὰ μελετήσῃ τοὺς μοχλοὺς τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῶν, μετ' ἐκπλήξεως ἀνακαλύπτει ὅτι τὸ πᾶν εἶχον πράξει πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῶν.

Ὁ μὲν Ἀλέξανδρος μόλις ἠδῶν, κατακτῆ μὲ δρᾶκα ἀνδρῶν μέρος τῆς οἰκουμένης. Ἦτο τοῦτο ἄρα γε ἀπλή τις ἐξ αὐτοῦ ἐκχειρίσις, εἶδός τι κατακλυσμοῦ; Ὁχι· τὸ πᾶν ὑπολογίζεται μετὰ βαθυνοίας, ἐκτελεῖται μετὰ τόλμης, διευθύνεται μετὰ φρονήσεως. Ὁ Ἀλέξανδρος παρουσιάζεται ἐν ταῦτῳ μέγας πολεμιστῆς, μέγας πολιτικός, μέγας νομοθέτης. Κατὰ δυστυχίαν, ἅμα ὡς κατέφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν, ὁ νοῦς του διεστράφη καὶ διεφθάρη ἢ καρδία του. Ἐνῶ ἤρξατο μὲ ψυχὴν τοῦ Τραϊανοῦ, ἐτελεύτησεν ἔχων καρδίαν Νέρωνος καὶ ἦθη Ἡλιογαβάλου.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Καίσαρ ὤρμησεν εἰς τὸ σταδίον τοῦ λίαν ὀψέ· ἐνῶ δὲ ἡ νεότης αὐτοῦ ἦν ἀδρανὴς καὶ ἐξηχραιωμένη, κατέβληξεν ἔχων ψυχὴν ἐνεργητικωτάτην, εὐγενεστάτην, ὠραιοτάτην.

Ὁ δ' Ἀννίβας, ὁ πάντων τολμηρότατος καὶ ἴσως ὁ καταπληκτικώτατος, ὁ τοσοῦτον θαρραλέος, τοσοῦτον βέβαιος, τοσοῦτον εὐρὺς ἐν πνεύτῃ· ὅστις εἰκοσιεξαέτης συλλαμβάνει ἐν φρεσὶ τὸ μόλις καταληπτόν, ἐκτελεῖ τοῦθ' ὅπερ ὄφειλε νὰ θεωρηθῆται ἀδύνατον, ὅστις παραιτούμενος πᾶ-

σης πρὸς τὸν τόπον του συγκοινωνίας, διαπερᾶ λαοὺς ἐχθρικοὺς ἢ ἀγνώστους, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ προσβάλλῃ καὶ νικήσῃ, ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν Πυρηνάων καὶ τῶν Ἀλπεων, ἀνυπερβλήτων πρότερον πιστευομένων, κατέρχεται δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπλῶς ἵνα ἀγοράσῃ ἀντὶ τῆς ἡμισείας αὐτοῦ στρατιᾶς τὴν μόνην ἀπόκτησιν πεδίου μάχης, μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ πολεμήτῃ· ὅστις κατέχει μὲν, διατρέχει καὶ κυβερνᾷ τὴν Ἰταλίαν αὐτὴν ἐπὶ δεκαεξέτη, φέρει δὲ πλειστάκις εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀπωλείας τὴν τρομερὰν καὶ ἐπίφοβον Ῥώμην, δὲν ἀπολλύει δὲ τὴν λείαν του παρ' ὅτε ἀντεφάρμύζεται κατὰ τῆς πατρίδος του τὸ μάθημα ὅπερ αὐτὸς ἐδίδαξεν, ὅτε φέρουσι τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἢ πιστεύῃ τις ὅτι ὀφείλει τὰ ἄθλά του μόνον εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν τῆς τύχης καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν περιστάσεων; Ἀναμφιδόλως, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ φυγὴν ἐκ τῶν ἰσχυρωτάτων, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἰδέαν λίαν ὑψηλὴν περὶ τῆς ἐαυτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ ἐπιστήμης· αὐτὸς, ὅστις ἀνερωτώμενος ἀπὸ τὸν νεαρὸν αὐτοῦ νικητὴν, δὲν ἐδίστασε νὰ τὰξῆ ἑαυτὸν, καίπερ ἠττημένον, ἀμέσως μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Πύρρον, οὗς ἐθεώρει ὡς τοὺς κορυφαίους ἐν τῇ πολεμικῇ.

Πάντες οὗτοι τῆς ἀρχαιότητος οἱ μεγάλοι στρατηγοί, καὶ ὅσοι βραδύτερον ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ ἴχνη των, δὲν κατώρθωσαν μεγάλα ἢ συμμορφώμενοι πρὸς τοὺς κανόνες καὶ τὰς φυσικὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης, διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀηλονότι τῶν συνδυασμῶν καὶ τῆς ἐλλόγου συγκρίσεως τῶν μέσων καὶ ἀποτελεσμάτων, τῶν δράσεων καὶ τῶν ἀντιδράσεων. Οὕτω μόνον ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν, οἰαδ' ἢποτε ἄλλως καὶ ἂν ἦτο τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν ἡ τόλμη, ἢ τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν ἡ ἔκτασις. Οὐδέποτε δ' ἔπαυσαν νὰ σπουδάζουσι τὸν πόλεμον ὡς ἐπιστήμην ἀληθῆ. Διὰ τοῦτο εἶναι τὰ μεγάλα ἡμῶν πρότυπα καὶ μόνον μιμούμενός τις αὐτοὺς δύναται νὰ ἐλπίζῃ πρὸς αὐτοὺς νὰ προσεγγίσῃ.

Πολλοὶ ἀπέδωκαν τὰς μεγάλας τῶν πράξεών μου εἰς τὴν τύχην, δὲν θὰ ἀκνήσωσι δὲ νὰ θεωρήσωσιν ὡς ἀτυχίαι τὰ σφάλματά μου· ὅταν ἔμως γράψω τὰς ἐκστρατείας μου, βεβαίως θὰ ἐκπλαγῶσι βλέποντες ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας περιστάσεις καὶ πάντοτε, αἱ πνευματικαὶ μου δυνάμεις ἐνήργησαν ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὰς ἀρχάς. ***

ΣΤΙΧΟΙ

Προσφιλέστατε Παύλε,

Πρὸ τινῶν μηνῶν ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ ὁ διάσημος ἀστρονόμος Ἀγγελοσ Σέκκη, ὁ δὲ ποιητῆς Renore συνέταξεν εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ τὸ ἐξάστιχον τοῦτο :

Te non accoglierà la brava zolla
E puco fia l'onor di sculla pietra

Con peritosa e timido parole,
Imperocchè tu cittadino dell'etra
A far la voglia del pensier satolla
Riposo avrai nel padiglione del sole.

Ὁ Σέκκη; κατέτριψεν ὄλον σχεδὸν τὸν ἐπισημονικὸν του βίον ἐξετάζων τὸν ἥλιον καὶ ἰδοὺ διατὶ ὁ ποιητῆς τὸν ἐνταθιάζει ἐκαί.

Τὸ ἐξάστιχον τοῦτο παρέφρασα αὐτοσχεδίως ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ ἀτμπλοίου Rime πορευόμενος ἀπὸ Λευκάδος εἰς Τεργέστην. Πᾶρέ το καὶ ὁδὸς το εἰς τὴν Ἑστίαν μας, ἂν τὸ κρίνης ἄξιον αὐτῆς.

Γιὰ σὲ τὸ μῆμα εἶναι στενὸ κ' εἶναι φτωχὸ τὸ χῶμα
Ποῦ σάδωκαν γιὰ στῶμα.
Καὶ κρῖα εἶναι τὰ μέρμαρα καὶ κόφια εἶναι τὰ λόγια
Ποῦ χουσωμένα λάμπουνε 'ς τοῦ Χάρου τὰ κατώγια.
'Εὐν, δημότης τ' οὐρανοῦ, παιδί τοῦ γαλαξία
Ἦν νὰ χορτάσῃς τῆς ψυχῆς τὴ δίψα, τὴ μανία,
Πᾶρε τὸν ἥλιο σου ταφῆ. . . Εἶναι θρονὶ δικό σου
Τάστ' ἐρὶ πῶδωκε φτερὰ καὶ φῶς 'ς τὸ λογισμὸ σου.
'Εν Μιράνφ, 2 Αὐγ. 1878.

ΑΥΣΤΡΙΑΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΣΕΩΣ

ΛΗΘΕΙΑΙ

* * * Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ὁμοιάζοντες ἀεικινήτους σίφωνας, οὐδέποτε ἠσυχάζοντες, τινασσόμενοι ἀκαταπαύστως ὡς βραχέντες σκύλοι, διαίρουντες οὕτως εἰπεῖν ἑαυτοὺς εἰς τεμάχια ἵνα ὄσι πανταχοῦ παρόντες, οὐδέποτε προσέχοντες εἰς τοῦ; λόγους τῶν ἄλλων, οὐδὲ περιμένοντες ἀπάντησιν εἰς ὅσα οἱ ἴδιοι ἐρωτῶσιν. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι θαλασσοζάλη τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου.

* * * Ἡ ἀληθὴς φιλοφροσύνη εἶνε ἀπλοῦν προσημίον τῆς φιλίας.

* * * Ἐκ μεταφράσεως διατάξεως τῆς ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Νομοῦ Σηκουάνα (Γαλλίας), περιλαμβανομένης ἐν τῇ ἐσχάτῳ δημοσιευθείσῃ ἀξιολόγῳ πραγματείᾳ τοῦ ἱατροῦ κ. Γεωργίου Χ. Πάπα «Ἀτ' Ἀθῆναι ὑπὸ ἱατρικῆν ἐποφιν», ἀποσπῶμεν τὰ ἐπόμενα, δι' ἃν συνοφίζονται ἄριστα τὰ εἰς τὰς οἰκίας ἀφορῶντα ὑγιεινὰ μέτρα. Ε. τ. α.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Μέσα δέων ἐπιτυχάνεται το ὑγιεινόν τῶν οἰκημάτων.

Α'. Ἀερισμός.—Ὁ ἀήρ τῶν οἰκημάτων δέον νὰ ἀνανεοῦται καθ' ἐκάστην, τὴν πρωΐαν, πρὶν αἰ κλίνειν στρωθῶσιν. Ὁ δὲ ἀερισμὸς ἐπιτυγχάνεται οὐ μόνον διὰ τῆς διανοίξεως τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐστιῶν, αἰτινες οὐσιωδῶς συμβάλλουσι πρὸς τοῦτο· ὥστε πρέπει αὐταὶ νὰ θεωρῶνται ἀναπόφευκτοὶ εἰς τὰς ἐχοῦσας μίαν μόνην πρόσοψιν οἰκίας, ὅπως καὶ εἰς τοὺς θαλάμους τοῦ ὕπνου. Πρέπει δὲ καθ' ὄλον νὰ ἀποσκορακισθῇ ἡ κακίστη ἐξίς τοῦ γράττειν τὰς ἐστιας, ἵνα δῆθεν π. λειοτέρα διὰ τοῦτου θερμότης ἐν τοῖς δωματίοις διατηρηται.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κλινῶν δέον νὰ ἦνε, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀνάλογος τῆς χωρητικότητος τοῦ δωματίου, οὕτως ὥστε, εἰς ἕκαστον τούτων νὰ ἀντιστοιχῇ διὰ πάντα ἄνθρωπον 4 ἢ κ. μ. ἀέρος, ἐκτὸς τοῦ ἀερισμοῦ.